

Promotionaalisuus esikoisteosten takakansiteksteissä

Maisterintutkielma

Inka Huuskonen

Suomen kieli

Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Inka Huuskonen	
Työn nimi – Title Promotionaalisuus esikoisteosten takakansiteksteissä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Lokakuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 67
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä maisterintutkielmassa tutkin kotimaisten kaunokirjallisten esikoisteosten takakansitekstejä promotionaalisuuden näkökulmasta. Työssäni ymmärrän promotionaalisuuden laajasti kaikiksi niiksi keinoiksi, joilla pyritään herättämään potentiaalisen ostajan kiinnostus. Käytännössä tarkastelen tutkielmassani niitä kielellisiä keinoja, joita käytetään kirjan markkinoimiseksi, eli kuinka takakansitekstin lukija yritetään houkutella lukemaan koko kirja. Tutkimuskysymykset, joiden kautta aihettani tarkastelen, ovat: 1) Millainen rakenne esikoisteosten takakansiteksteissä on ja millaisista osioista ne rakentuvat? 2) Millaisilla sanavalinnoilla luodaan markkinoiville teksteille ominaista positiivista sävyä ja mielikuvaa? 3) Millaisina erilaisina kielellisinä keinoina promotionaalisuus teksteissä näkyy?</p> <p>Teoreettisina viitekehyksinä tutkielmassani käytän diskurssintutkimusta ja erityisesti systeemifunktionaalista kieliteoriaa. Työssäni hyödynnän diskurssin laajaa määritelmää, jonka mukaan diskurssi on todellista kielenkäyttöä ja diskurssintutkimuksessa siis tarkastellaan kieltä sen todellisissa esiintymisympäristöissä ja sellaisena kuin se esiintyy. Systeemifunktionaalista teoriasta hyödynnän metafunktioiden käsitteitä. Systeemifunktionaalissa teoriassa tunnustetaan kielen metafunctioiksi ideationaalinen, interpersonaalinen sekä tekstuaalinen metafunctio. Koska takakansitekstit markkinoivina teksteinä pyrkivät houkuttelemaan lukijansa ostamaan tai lukemaan kyseisen kirjan, on metafunctioista oman työni kannalta vuorovaikutukseen ja sosiaalisten suhteiden rakentumiseen linkittyvä interpersonaalinen metafunctio olennaisin.</p> <p>Aineistonani käytän vuonna 2015 ilmestyneiden kaunokirjallisten esikoisteosten takakansitekstejä. Aineistoni koostuu 36 kirjan takakansiteksteistä. Analysoin aineistoani laadullisen tutkimuksen menetelmien avulla. Tutkimusmetodini on aineistolähtöistä, teoriaohjaavaa analyysia, jossa hyödynnän diskurssintutkimuksen, systeemifunktionaalisen teorian sekä genrentutkimuksen käsitteitä.</p> <p>Analyysissani havaitsin, että esikoisteosten takakansitekstit eroavat tunnettujen kirjailijoiden teosten takakansiteksteistä pääasiassa sen suhteen, kuinka niissä kirjailijaa esitellään. Aineistoni perusteella esikoiskirjailijan status on olennainen osa kirjan markkinointia, sillä lähes jokaisessa aineistoni teksteissä mainittiin teoksen olevan kirjoittajansa ensimmäinen – osassa useaan kertaan.</p> <p>Aineistoni perusteella takakansiteksteissä kirjaa markkinoidaan toisaalta kuvailemalla kirjaa sävyllään positiivisilla sanoilla. Toisaalta myös perusmerkitykseltään negatiivisia sanoja käytetään, mutta tällöin nähdäkseni sanavalintojen funktiona on kirjan tyylin ja genren kuvaaminen, jolla pyritään ilmaisemaan teoksen kohderyhmä.</p>	
Asiasanat – Keywords takakansiteksti, esikoisteos, markkinoiva diskurssi, systeemifunktionaalinen teoria, diskurssintutkimus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, suomen kielen oppiaine	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 DISKURSSINTUTKIMUS JA SYSTEEMIS-FUNKTIONAALINEN TEORIA	5
2.1 Diskurssintutkimus.....	5
2.2 Systemis-funktionaalinen teoria	7
2.3 Metafunktiot	10
3 TAKAKANSITEKSTI GENRENÄ JA PROMOTIONAALISENA TEKSTINÄ.....	14
3.1 Mikä on genre?.....	14
3.2 Genre rakennepotentiaalina.....	15
3.3 Markkinointi ja promotionaaliset tekstit	17
3.2.1 Mitä markkinointi ja promotionaalisuus tarkoittavat?	17
3.2.2 Promotionaalinen genrekolonia ja takakansiteksti genrenä	18
4 AINEISTO JA METODIT	21
5 ANALYYSI	23
5.1 Takakansitekstien rakenne	23
5.1.1 Kiinnostuksen herättäminen	24
5.1.2 Sisällön kuvailu	26
5.1.3 Kirjan arviointi	27
5.1.4 Kirjailijan esittely.....	28
5.1.5 Muita jaksoja	30
5.1.6 Eheän kokonaisuuden rakentuminen.....	30
5.2 Sanavalinnat, joilla luodaan positiivista mielikuvaa	33
5.2.1. Adjektiivit – millaisiksi asioita kuvataan?	34
5.2.2. Substantiivit – miten asioita ja henkilöitä nimitetään?.....	37
5.2.3. Verbit – kuka tekee mitä?.....	43
5.4 Muut promotionaalisuuden keinot takakansiteksteissä	52
5.5 Yhteenveto	56
6 POHDINTA	60
6.1 Tutkimuksen onnistumisesta	60
6.2 Jatkotutkimusaiheita.....	61
LÄHTEET	63
AINEISTOLÄHTEET	66

1 JOHDANTO

Tässä maisterintutkielmassa tutkin kotimaisten kaunokirjallisten esikoisteosten takakansitekstejä. Näkökulmani on tarkastella takakansitekstejä promotionaalisina teksteinä. Käytännössä tarkastelen sitä, millaisia kielellisiä keinoja takakansiteksteissä käytetään kirjan markkinointimiseksi, eli kuinka ne pyrkivät innostamaan lukijansa ostamaan tai lukemaan kyseisen kirjan. Tarkasteluni keskiössä ovat esimerkiksi sanavalinnat, joiden lisäksi kiinnitän huomiota muihin aineistosta esiin nouseviin piirteisiin.

Kirjan julkaisu on kustantajalle kallista (mm. paino- ja markkinointikulut), joten kustantajan intresseissä on julkaista sellaisia kirjoja, jotka tuottavat voittoa kulujen kattamisen lisäksi. Esikoisteosten julkaiseminen on riski, koska tällöin kirjailijalla ei ole aiempaa tuotantoa, jonka pohjalta voisi tehdä ennusteita uuden kirjan menestyksestä. (Hill & Power 2005: 9.) Tämän takia voisi olettaa, että kun esikoisteos päätetään julkaista, sen myynti pyritään maksimoimaan siten, että markkinointikulut pysyvät kuitenkin maltillisina, esimerkiksi takakansiteksteihin panostamalla.

Vaikka jonkin tekstin tunnistaminen markkinoivaksi tekstiksi pelkkien kielellisten piirteiden perusteella voi olla hyvin haastavaa, on joitakin mainosteksteille tyypillisiä piirteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi superlatiivimuotoiset adjektiivit, runsaat kehut ja vahvistussanat sekä yleiskielen suosituksista poikkeavat keinot, esimerkiksi toisto ja yhden virkkeen mittaiset kappaleet. (Öhman 2011: 39.) Tutkielmassani haluankin tarkastella sitä, millaiset kielelliset piirteet ovat kirjojen takakansiteksteille tyypillisiä ja miten nämä piirteet linkittyvät takakansitekstien markkinoivaan funktioon. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millainen rakenne esikoisteosten takakansiteksteissä on? Millaisista osioista tekstit rakentuvat?
2. Millaisilla sanavalinnoilla luodaan markkinoiville teksteille ominaista positiivista sävyä ja mielikuvaa?
3. Minä muina keinoina promotionaalisuus teksteissä näkyy?

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä kartoitan sitä, kuinka paljon esikoisteosten takakansitekstit muistuttavat aiemmassa tutkimuksessa määriteltyä takakansitekstin prototyyppiä. Tarkastelen tätä jakamalla aineistoni tekstit osiin Öhmanin (2011) määrittelemiä takakansitekstien osioita muistuttavalla periaatteella ja peilaamalla havaintojani hänen löydöksiinsä.

Toiseen tutkimuskysymykseen vastatessani lähdän liikkeelle oletuksesta, että takakansiteksteissä markkinoivan funktiona takia ilmenee myös markkinoivalle diskurssille tyypillisiä piirteitä. Tähän pureudun tarkastelemalla teosten sanavalintoja ja analysoimalla mm. käytettyjen sanojen merkityksiä.

Kolmannen tutkimuskysymyksen kohdalla erittelen muita seikkoja, joita aineistostani havaitsen ja joiden koen liittyvän tekstien markkinoivaan funktioon. Katson esimerkiksi aineistolleni tyypillisiä lauserakenteita.

Hillin ja Powerin mukaan merkittävimmät kirjan myyntiin vaikuttavat tekijät ovat edellisen teoksen bestseller-asema, lukija- tai ihailijakunta sekä tekstin laatu (Hill & Power 2005: 25). Koska esikoisteoksen ilmestyessä kirjailijalta ei ole ilmestynyt aiempaa teosta, jonka menestykseen uuden kirjan myyntiarvio voisi perustua eikä toisaalta vakiintunutta lukija- tai ihailijakuntaakaan luultavasti useimmiten vielä ole, voisi olettaa, että esikoisteoksen kohdalla tekstin laatu olisi merkittävin myyntiin vaikuttava tekijä. Kuinka siis potentiaalinen lukija vakuutetaan takakannessa kirjan sisällön laadusta? Oletukseni on, että takakansiteksteissä ilmenee selkeästi markkinoivalle diskurssille ominaisia piirteitä, joiden avulla takakansitekstin lukija pyritään vakuuttamaan ja houkuttelemaan lukemaan koko kirja.

Aikaisemmassa suomalaisessa takakansitekstejä tarkastelevassa tutkimuksessa aineistona ovat olleet bestsellerit (Öhman 2011) tai yhden kirjailijan kirjat (Heinänen 2014). Näiden tutkimusten tuloksista poiketen oletan, että esikoisteosten esittelyssä ja markkinoinnissa ei nojauduta kirjailijan henkilöbrändiin kovin voimakkaasti, vaikka aiemmassa tutkimuksessa takakansiteksteistä nimenomaan kirjailijabrändi nostetaan merkittäväksi tekijäksi. Tutkimushypoteesini onkin, että esikoisteosten takakansiteksteissä promotionaalisuus ilmenee sen kautta, millaisilla sanoilla kirjan sisältöä kuvaillaan. Oletan siis esimerkiksi löytäväni aineistostani positiivissävyytteistä sanastoa, jolla kirjan tarinaa kuvaillaan ja arvioidaan.

Kirjojen takakansitekstit ovat tärkeä osa kirjan markkinointia ja vaikuttavat merkittävästi ostopäätökseen. Myös kirjailijan nimellä myydään kaunokirjallisia teoksia ja näin ollen kirjailijan henkilöbrändi on osaltaan merkittävä tekijä kirjan markkinoinnissa. (Esim. Heinänen 2014.) Tämän takia kysymys siitä, kuinka takakansitekstillä markkinoidaan esikoisteoksia, on kiinnostava. Lisäksi kirjan markkinointi eroaa joiltain osin perinteisestä markkinoinnista ja mainostamisesta, ja esimerkiksi Koistinen (2007: 60) on todennut, että kirjan markkinointi on enemmän tiedottavaa kuin mielikuvia luovaa. Näin ollen kirjojen takakansitekstejä tulisikin kenties analysoida paitsi promotionaalisina, myös tiedottavina ja teoksen sisältöä referoivina teksteinä. Oletan kuitenkin, että kirjojenkin markkinoinnissa on nähtävissä monet markkinoinnille tyypilliset positiivisen mielikuvan luomisen keinot. Pohjaan oletukseni siihen, että

kirjojen myynnin laskiessa on kilpailu lukijoista kovempaa. Esimerkiksi Niemi (2007: 17) kuvaa, kuinka kirjoja julkaistaan nykyisin huomattavia määriä, vaikkei kysyntä ole samalla tasolla tarjonnan kanssa.

Aikaisemmin kaunokirjallisten teosten takakansitekstejä on tutkinut mm. Öhman (2011) pro gradu -tutkielmassaan, jossa näkökulmana oli erityisesti takakansiteksti genrenä. Aineistonaan hän käytti vuoden 2010 myydyimpiä suomenkielisiä teoksia. Hän määritteli aineistonsa ja aiemman tutkimuksen pohjalta viisi osiota, jotka määrittävät kirjan takakansitekstin genreä: huomion herättäminen, kirjailijan esittely, sisällön kuvailu ja kirjan arvostelu. Omassa tutkimuksessani hyödynnän Öhmanin kuvausta takakansitekstien genrestä ja peilaan omaa aineistoani Öhmanin mukaiseen genren prototyypin edustajaan.

Kirjailijabrändin rakentumista takakansiteksteissä on tarkastellut Heinänen kandidaatintutkielmassaan vuonna 2014. Heinänen ote aiheeseen oli tapaustutkimusmainen, koska hän tarkasteli ainoastaan yhden kirjailijan brändin rakentumista. Tämän lisäksi esikoiskirjailijoita ja erityisesti heidän kirjailijakuvansa rakentumista ovat tarkastelleet aiemmin Tuominen (1998) sekä Halme (2003).

Tuominen (1998) on tutkimuksessaan keskittynyt vastaamaan kysymykseen ”Mitä on olla kirjailija?” ja hän keskittyy esimerkiksi esikoiskirjailijoiden koulutukseen ja käsityksiin kirjailijuudesta. Aineistonsa Tuominen keräsi esikoiskirjailijoille lähettämällään kyselyllä. Tällä kyselyllä keräämiään tietoja hän täydensi vielä kahden kirjailijan syvähaastattelulla. (Mts. 7–9.) Aineiston avulla tarkastellaan mm. kirjailijoiden koulutustaustaa, esikoiskirjan julkaisuun liittyviä seikkoja, toimeentuloja, kontakteja ja kirjailijaidentiteettiä. Halme (2003: 1) puolestaan lähestyi aihettaan esikoiskirjailijahaastattelujen kautta. Hän tarkasteli esikoiskirjailijoiden näkemyksiä omasta kirjailijakuvastaan, suhdetta kieleen ja kirjoittamisen motiiveja.

Koska aiempi takakansitekstejä tarkasteleva suomalainen tutkimus on keskittynyt viestintätieteiden ja kirjallisuustieteen näkökulmiin, on paikallaan tarkastella takakansitekstejä myös lingvistisestä näkökulmasta. Myöskään nimenomaan esikoisteosten takakansitekstejä ei ole aiemmin Suomessa tutkittu, joten tällaiselle tutkimukselle on paikkansa kielentutkimuksen piirissä.

Aiemmissä tutkimuksissa nousee melko vahvasti esiin se, että kirjoja myydään osin kirjailijan nimellä ja näin ollen tämän henkilöbrändillä. Tämän takia on perusteltua tarkastella myös sitä, kuinka kaunokirjallisia esikoisteoksia myydään. Toki myös esikoisteosten joukkoon mahtuu teoksia, joiden kirjoittaja on ennestään jo julkisuudesta tuttu jostain muusta yhteydestä. Lisäksi kirjailijan henkilöbrändin rakentaminen alkaa jo esikoisteoksesta, ja monesti

mahdolliset kirjoittamiseen liittyvät ansiot tai koulutus mainitaan kirjailijan esittelyssä kirjan markkinointimateriaalissa.

2 DISKURSSINTUTKIMUS JA SYSTEEMIS- FUNKTIONAALINEN TEORIA

2.1 Diskurssintutkimus

Tutkielmani laajana viitekehyksenä on diskurssintutkimus. Koska työssäni tarkastelen todellisia tekstejä ja kiinnitän huomiota esimerkiksi niiden kontekstiin sekä siihen, millaista kuvaa niissä kielellä rakennetaan, on luontevaa lähteä liikkeelle diskurssintutkimuksen ajatuksista kielestä ja sen roolista yhteiskunnassa. Omassa työssäni käytän diskurssin laajaa määritelmää, jonka mukaan diskurssi on todellista kielenkäyttöä, ja diskurssintutkimuksessa tarkastellaan siis kieltä sen todellisissa esiintymisympäristöissä ja sellaisena kuin se esiintyy (esim. Bhatia 2004: 3). Tämän lisäksi puhun myös diskurssista puhetapana esimerkiksi pohtiessani markkinoivan diskurssin ilmenemistä aineistossani.

Tiettyssä mielessä ongelmallisen diskurssintutkimuksesta tekee se, että eri tutkijat käyttävät samoista asioista osin eri käsitteitä ja toisaalta samoja käsitteitä ja termejä käytetään osin eri merkityksissä (mm. Luukka 2000: 133–134).

Diskurssintutkimuksessa tarkastellaan todellista kielenkäyttöä, ja tutkimuksen kohteena on se, mitä kielellä tehdään, eivät esimerkiksi kielen rakenteet itsessään. Käytännössä tutkitaan siis paitsi kieltä sellaisena kuin se käyttötilanteessa esiintyy, myös käyttötilannetta eli kontekstia sekä kielenkäytön seurauksia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 15–16.) Kiinnostuksen kohteena ovat kielen ja tekstien lisäksi kielenkäyttäjät, kielenkäyttötilanteet sekä kielenkäytön aika ja paikka (mts. 10). Diskurssintutkimuksessa nähdään kieli sosiaalisena toimintana, jonka avulla rakennetaan todellisuutta ja ymmärrystämme maailmasta. Diskurssintutkimukseen liittyy kielenkäytön mikrotaso sekä kontekstin makrotaso. Nämä molemmat tasot ovat aina läsnä kielenkäytössä, mutta tutkimuksissa niitä voidaan painottaa eri tavoin. (Mts. 6, 16.)

Alkujaan kielentutkimukseen vakiintuessaan diskurssin käsite tarkoitti lausetta pidempää tekstikokonaisuutta. Tällä haluttiin erottautua perinteisestä, kielen rakenteisiin keskittyvästä tutkimuksesta. Tästä on jäänyt diskurssintutkimuksen perusluonne, joka ymmärtää merkitykset kielenkäyttötilanteissa rakentuviksi sekä korostaa kontekstin roolia niiden syntymisessä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 19.) Diskurssin käsite voidaan tutkimuksessa määrittellä eri tavoin. Sillä voidaan joko tarkoittaa mitä tahansa konkreettista kielenkäyttöä, joka nähdään

itsenäisenä kielellisenä tuotteena, jota voidaan sellaisenaan analysoida samoilla periaatteilla kuin kieliopillisia rakenteita. Se voidaan myös nähdä sosiaalisen toiminnan muotona ja sosiaalisena merkityksiä välittävänä ja rakentavana ilmiönä, jota ei voida analysoida kontekstistaan irrallisena. (Luukka 2000: 143–144.)

Fairclough (1995: 124) esittää, että diskursiivista tekstianalyysia tehtäessä löydetty diskurssit on syytä nimetä, ja näin tarkentaa käytetty näkökulma sekä diskurssin ala. Omassa tutkielmassani keskityn aineistostani ainoastaan markkinoivaan diskurssiin ja siihen, miten se kielellisesti teksteissä näkyy. Muita aineistosta nousevia diskursseja nostan analyysissani esille vain siinä tapauksessa, että ne ovat tämän tutkielman kannalta erityisen mielenkiintoisia, esimerkiksi mikäli löytäisin vahvasti markkinoivan diskurssin kanssa ristiriidassa olevia diskursseja.

Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 11) näkevät, että diskurssintutkimuksen tehtäviä ovat todellisuuksien merkityksellistämisen tapojen, ehtojen sekä seurausten tarkastelu. Sen tarkastelu, mikä teksti on totuudellisin, ei ole tärkein kiinnostuksen kohde, vaan eri versioiden samaa painoarvo (mp.). Omassa tutkimuksessani tarkastelemani tekstit piirtävät jonkin kuvan kirjailijasta ja kirjan tarinasta.

Diskurssintutkimuksessa yksittäisessä tutkimuksessa voidaan määritellä oma paikka jonnekin kielenkäytön mikrotason ja kontekstin makrotason väliselle jatkumolle. Koska diskurssintutkimuksessa perimmäisenä ajatuksena on näkemys kielestä osana sosiaalista toimintaa, on konteksti yleensä välttämättä jossain määrin mukana analyysissa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 15.) Tarkkaa rajaa mikro- ja makrotason välille ei kuitenkaan ole mahdollista määrittää, vaan sekä kielelliset ilmiöt että ympäröivä konteksti ovat kielenkäytössä aina läsnä (mts. 21). Pietikäisen ja Mäntynen (mts. 16) mukaan kielenkäyttö vaihtelee kontekstin mukaan tilanteen määrittäessä kielen vaihtelulle rajat.

Oma tutkimukseni sijoittuu lähelle kielenkäytön mikrotasoa, koska keskityn ensisijaisesti tarkastelemaan aineistoni kielellisiä piirteitä. Kiinnitän kuitenkin samalla huomiota siihen, miten konteksti käytännössä näkyy aineistoni kielellisissä valinnoissa, vaikkein itse kontekstia analysoikaan. Olen kuitenkin aineistoni rajauksessa tiedostanut kontekstin merkityksen, ja valinnut sellaisen aineiston, jolla on suhteellisen yhtenäinen konteksti: kaikki aineistoni tekstit edustavat siinä mielessä samaa kulttuurista ja yhteiskunnallista kontekstia, että ne kaikki ovat ilmestyneet alkujaan Suomessa samana vuonna. Myös abstraktimman tason konteksti on niillä yhteinen, koska kaikki tekstit edustavat samaa genreä, ja näin ollen niillä on myös sama funktio. Myös fyysisesti kaikki tekstit sijaitsevat kirjan takakannessa ja irtokannen

liepeissä, enkä ole ottanut aineistooni esimerkiksi verkkokauppojen sivuilta löytyviä esittelytekstejä.

Diskurssintutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat myös diskurssit monikossa, jotka viittaavat kielenkäyttöön vakiintuneisiin puhetapoihin. Näitä puheen ja kielenkäytön tapoja tutkimalla voidaan tarkastella sitä, kuinka kielenkäytön mikrotaso ja ympäröivän todellisuuden makrotaso vaikuttavat toisiinsa. Käytännössä tutkitaan esimerkiksi sitä, kuinka yhteiskunnallisia ilmiöitä kuvataan ja sanallistetaan, tai kuinka konteksti vaikuttaa siihen, miten kieltä on sopivaa tai mahdollista käyttää. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 23–24.)

Diskurssintutkimuksessa keskeinen näkökulma on funktionaalinen kielikäsitelmä, jossa painottuvat kielellisten merkitysten tilannesidonnaisuus, siis merkitysten syntyminen kieltä käytettäessä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 11–12). Tämän takia diskurssintutkimuksen kentältä systeemis-funktionaalisen teorian käsitteet ovat tutkimukseni keskeiset työkalut. Seuraavaksi tarkastelen systeemis-funktionaalista teoriaa tarkemmin.

2.2 Systeemis-funktionaalinen teoria

Systeemis-funktionaalinen teoria (myöhemmin SF-teoria) pohjaa eurooppalaiseen kielitieteelliseen perinteeseen, joka juontaa juurensa Saussuren ajatuksista (Luukka 2002: 92). Saussure jakoi kielen puhuntaan (*parole*) ja kieleen (*langue*), joista kielellä tarkoitetaan kielioppia ja kielen rakenteita ja puhunnalla kielen käyttöä tosielämän konteksteissa. Saussure näki, että varsinaisen kielitieteen tehtävä on keskittyä kielen tarkasteluun, mutta puhuntaa tutkiva kielitieteen suuntaus olisi myös mahdollinen. Halliday pohjasi teoriansa Saussuren ajatukseen kielestä pohjimmiltaan kollektiivisena ilmiönä ja kehitteli tätä ajatusta edelleen. (Mts. 97.) Saussuresta poiketen Halliday kuitenkin nostaa sekä kielen että puhunnan yhtä tärkeiksi ja tasa-arvoisiksi tutkimuksen kohteiksi (mts. 106). Kun kieltä tarkastellaan funktionaalisesta näkökulmasta, on mahdotonta tehdä Saussuren tapaan eroa kielen ja puheen välillä, koska näiden nähdään kietoutuvan niin tiiviisti yhteen (Luukka 2000: 138).

SF-teoriassa ollaan kiinnostuneita pääasiassa siitä, kuinka kieli muuttaa merkitykset sanoiksi. Tämän takia käytännön tarkastelun kohteena ovat leksikaaliset sekä kieliopilliset piirteet, siis sekä sanasto että rakenteet. (Eggins 2004: 19.) Systeemis-funktionaalinen teoria ei ymmärrä funktiota ainoastaan yksittäisten ilmausten tai tekstien ominaisuutena, vaan jonakin sellaisena, joka vaikuttaa koko kielisysteemiin rakentaen sitä (Luukka 2000: 137). Myös

Fairclough (1997: 79) muistuttaa, ettei muotoa ja merkitystä voi analyysissä erottaa toisistaan, koska merkitykset toteutuvat muodoissa ja merkityserot edellyttävät eroja myös muodoissa.

Kuten systeemisen-funktionaalisen teorian nimitys viittaa, teoriassa kieltä tarkastellaan sekä systeeminä että toiminnallisuuden kautta. Voidaan siis sanoa systeemisyden viittaavan kielen ja merkityksen rakentamisen tarkastelemiseen valintojen ja vaihtoehtojen näkökulmasta. Kielen tarkasteleminen valintojen ja vaihtoehtojen kautta linkittyy merkityspotentiaaliksi käsitteen kanssa. (Luukka 2002: 104.) Funktionaalisuus puolestaan viittaa siihen, että teoria tarkastelee kieltä ja kielenkäyttöä niiden tavoitteiden ja sen, mitä kielellä tehdään, näkökulmasta.

SF-teorian taustalla vaikuttaa Hallidayn mukainen ajatus kielestä sosio-semioottisena systeeminä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei kieltä pidetä merkkijärjestelmänä, vaan nähdään se systeemaattisena resurssina, joka palvelee merkityksenantoa. Ajatus kielestä merkityksenantoa palvelevana resurssina viittaa siihen, etteivät merkit itsessään kannaa merkityksiä, vaan merkitysten ymmärtämiseen vaaditaan myös tietoa merkkien taustalla toimivista systeemeistä ja niiden välisistä suhteista. Termin sosio-alkuosa puolestaan liittyy toisaalta näkemykseen sosiaalisesta systeemistä, kulttuurista, yhtenä semioottisena systeeminä, ja toisaalta SF-teorian kiinnostukseen kielen ja sosiaalisten rakenteiden välisten suhteiden tarkasteluun. (Luukka 2002: 103–104.)

Kielen ja sosiaalisen kontekstin välisen yhteyden kuvaamisessa yksi keskeisiä käsitteitä on tilannekonteksti. Tällä viitataan siihen, että kieli on olemassa ainoastaan jossakin ympäristössä toimiessaan. Tilannekontekstia tarkasteltaessa keskitytään niihin tilanteen piirteisiin, jotka vaikuttavat kielenkäyttöön kyseisellä hetkellä. (Luukka 2002: 99.) SF-teoriassa tilannekontekstista tyypillisesti tarkastellaan kolmea variaatiota selittävää muuttujaa: kenttää (myös ala, englanniksi *field*) eli sitä, millainen tilanne ja asia on kyseessä, osallistujien välisiä suhteita (myös osallistujaroolit, englanniksi *tenor*) sekä kielen merkitystä tilanteessa eli asua (myös ilmiäsu, englanniksi *mode*) (Luukka 2000: 140).

Aiemmin kuvasin, miten yksi diskurssintutkimuksen lähtökohdista on se, että kieli paitisi kuvaa todellisuutta ja yhteiskuntaa, myös osaltaan rakentaa sitä. Kuten diskurssintutkimuksessa, myös SF-teoriassa nähdään kieli ja kielenkäyttö sosiaalisena toimintana. SF-teoriassakin lähdetään liikkeelle näkemyksestä, ettei kielenkäyttö ainoastaan välitä merkityksiä, vaan rakentaa niitä. Kieltä tutkiessa on myös muistettava, että tietyt ilmaukset ovat kulttuurisesti tyypillisempiä kuin jotkin toiset. Näin ollen myös sanojen merkitysten ymmärtäminen on kulttuurisidonnaista. Samalla sanavalinnat ovat suhteessa kulttuurisesti rakentuneisiin

vakiintuneisiin puhetapoihin (diskursseihin), joiden kautta sanojen merkitys rakentuu ja ymmärretään. (Luukka 2002: 105–106.)

Kielen luonnetta merkityspotentiaalina ei tule kuitenkaan tulkita siten, että kieli olisi vain staattinen merkitysten varasto, josta kielenkäyttäjät mekaanisesti valitsee ilmaisut jonkin merkityksen tuottamiseksi. Kieli on samaan aikaan sekä mahdollistava että rajoittava resurssi. Tämä tarkoittaa sitä, että kieli ensinnäkin on muuttuva ja avoin systeemi, joka tarjoaa resursseja merkitysten ilmaisemiseksi. Toiseksi kieli on kuitenkin samaan aikaan valintoja rajoittava resurssi, joka asettaa rajat ilmaisujen tuottamiselle ja ymmärtämiselle. (Luukka 2002: 105.)

Systeemis-funktionaalisen teorian keskeisimpiä vaikuttajia ovat Malinowski, Firth ja Halliday. Antropologina Malinowskin näkökulmat poikkeavat lingvistisestä tutkimuksesta. Kenttätutkimusta tehdessään hän kiinnitti huomiota kielen ja kulttuurin suhteeseen; siihen, ettei toista voi täysin ymmärtää tai oppia tuntematta toista. Lisäksi hänen perujaan on ajatus siitä, että kielen käyttö on ymmärrettävä nimenomaan kielellisenä toimintana. Malinowskin ansiosta systeemis-funktionaaliseen teoriaan on vakiintunut esimerkiksi käsitteet kulttuuri-konteksti ja tilannekonteksti. (Ventola 2006: 98.)

Firthin mukaan merkitystä ei voi tarkastella ainoastaan sanoista ja lauseista, vaan huomattava osa siitä rakentuu käyttökontekstissa, jossa vain osa merkityksestä tulee sanoista. Ensisijaisesti tällä kuvataan merkityksen rakentumista puhutussa kielessä, mutta samaan tapaan hän kuvaa kirjoitettujen tekstien ongelmallisuutta, joka johtuu siitä, että ne on irrotettu alkuperäisestä kontekstistaan. Kuitenkin kirjoitetuissakin teksteissä näkyy senhetkisen tilanteen abstraktio. Myös nykyään melko tavallinen ajatus siitä, että kirjoittajan tulisi tekstissään huomioida oletetut lukijat, pohjaa tähän samaan ajatukseen siitä, etteivät sanat ja lauseet yksin kanna kaikkea merkitystä. (Firth 1968: 14–15.) Ns. rivien väleistä löytyvät merkitykset rakentuvat kontekstin avulla, ja tästä syystä lukija saattaa ymmärtää tekstin eri tavalla kuin miten kirjoittaja sen tarkoitti. Lingvistisessä tutkimuksessa ei ole mahdollista tarkastella kirjoittajan tarkoitusperiä, vaan kielitieteilijä tutkii esimerkiksi rakennetta ja systeemiä, kuitenkin myös kontekstin huomioiden. Kontekstin huomioimiseksi kielitieteellisessä tutkimuksessa ei tulisi tarkastella pelkästään irrallisia sanoja, vaan aina myös niiden kontekstia. Tilanteesta riippuen kontekstin huomioiminen voi tarkoittaa lauseiden tai kappaleiden tarkastelua, jopa kokonaisia tekstejä. (Mts. 16.) Omassa tutkimuksessani tarkastelen takakansitekstejä kokonaisuutena myös etu- ja takaliepeet mukaan sisällyttäen. En hyödynnä kuitenkaan kirjan sisältämää tekstiä, vaikka se onkin osa takakansitekstin kontekstia. Samaan aikaan kiinnitän kuitenkin huomiota myös siihen, miten aineistoni teksteissä näkyy kontekstin vaikutus, esimerkiksi se, millainen suhde kirjaan teksteissä rakennetaan kielellisesti.

Nykyisin yksi merkittävimpiä SF-teoreetikkoja on M.A.K. Halliday. Halliday on Firthin oppilas, ja pohjaakin omat teoriansa Firthin opetuksiin (Halliday 2003: 186). Halliday (mts. 2) kuvaa kieltä merkitysjärjestelmäksi (semioottiseksi järjestelmäksi), jolla hän tarkoittaa sitä, että kieli on järjestelmä, joka on tekemisissä merkityksen kanssa. Merkitysjärjestelmällä ei kuitenkaan SF-teoriassa viitata käsitykseen kielestä merkkijärjestelmänä, vaan systeemisenä merkitysresurssina – siis merkityspotentialina (mts. 192–193).

Systeemis-funktionaalinen teoria pohjautuu ajatukseen kielestä toimintana ja yhteisöllisenä resurssina tietämisen ja mentaalisen ilmiön sijaan. Halliday itse kuvaili teoriaansa käytännönläheiseksi, laaja-alaiseksi ja holistiseksi. Käytännönläheisyydellä hän viittasi siihen, ettei SF-teoria ole niinkään abstrakti tieteellinen teoria, vaan ennemmin kielenkäytön analyysin pohjalta syntynyt tapa tehdä asioita, joka muuttuu ajan saatossa aivan kuten kieli itsekin. Laaja-alaisuus viittaa monitieteisyyteen, eri tieteenalojen näkemysten hyödyntämiseen analyyseissä. Holistisuus puolestaan liittyy siihen, että SF-teoriassa pyritään huomioimaan laajasti erilaiset merkityksen rakentamiseen osallistuvat tekijät. Sen voi nähdä yhdistävän semantiikan, pragmatiikan, retoriikan, sosiolingvistiikan, leksikon ja kieliopin yhden mallin alle. Teoriassa keskeisiä käsitteitä ovat esimerkiksi sosiaalisuus, funktionaalisuus, systeemisyyttä, semioottisuus ja kontekstuaalisuus. (Luukka 2002: 89–90.)

2.3 Metafunktiot

Hallidayn systeemis-funktionaaliseen teorialle keskeistä on näkemys kielen erilaisista samanaikaisista tehtävistä. Samaan aikaan nähdään, että kieli tarjoaa käyttäjälleen erilaisia resursseja, joita merkitysten rakentamisessa voidaan hyödyntää. Halliday käyttää näistä kielen eri tehtävistä metafunktioiden nimitystä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12.)

SF-teoriaan pohjaavassa analyysissä tavoitteena ei ole ainoastaan erilaisten tekstien luokittelu, nimeäminen ja kuvaus. Sen sijaan kielisysteemiä pyritään selittämään ja ymmärtämään kielen funktionaalisten perustehtävien kautta. Systeemis-funktionaalisisessa kielitieteessä erotetaan kolme metafunktiota. Nämä metafunktiot toimivat työkaluina, joiden avulla on mahdollista kuvata konkreettiset puheteot kielen systeemin tasolla. Hallidayn mukaan nämä kolme metafunktiota luovat pohjan koko kielisysteemille. Hallidayn metafunktiot ovat **ideationaalinen**, **interpersonaalinen** sekä **tekstuaalinen metafunktio**. (Luukka 2002: 102.) Kaikki kolme metafunktiota liittyvät yhdessä merkityspotentialin toteuttamiseen, ja ne kaikki ovat jokaisessa yksittäisessä tekstissä läsnä, mutta niiden samaa painoarvo saattaa vaihdella

(Halliday 1973: 44). Metafunktioita ei pysty myöskään erittelemään siten, että yksi tekstin osa ilmaisisi ainoastaan yhtä metafunktiota ja toinen toista, vaan ne ovat tekstissä limittäin. Esimerkiksi sanavalinta saattaa kantaa yhdenlaista merkitystä, sen morfologia toista ja sijainti lauseessa kolmatta. (Halliday 1973: 42.) Seuraavaksi esittelen metafunktiot yksityiskohtaisemmin sekä linkitän ne omaan tutkimukseeni.

Ideationaalinen metafunktio liittyy tiedon rakentamiseen ja ympäröivän todellisuuden kuvaamiseen. Tämän metafunktion tarjoamien resurssien avulla kielenkäyttäjät pystyvät jäsentämään, nimeämään, luokittelemaan sekä kuvaamaan maailmaa sellaisena kuin sen itse havaitsee. (Luukka 2002: 102.) Kielen ideationaalinen funktio on tärkeä osa merkityksen muodostamista lähestulkoon kaikessa kielenkäytössä. Se on linkitettävissä merkityspotentiaalihin käsitteeseen, vaikkakin ideationaalisen funktion tarjoama potentiaali on hyvin laaja ja monimutkainen, ja siihen liittyy esimerkiksi ulkopuolisen todellisuuden tulkinta ja kuvaaminen kielellisesti. Ideationaalinen metafunktio ei ainoastaan määrittele merkityspotentiaalihin mahdollisia vaihtoehtoja, vaan myös muokkaa niiden rakenteellisia ilmentymiä. (Halliday 1973: 38–39.)

Ideationaalisen metafunktion voi jakaa kahteen alaryhmään: kokemukselliseen merkitykseen, joka ilmentää ns. varsinaista sisältöä, sekä loogiseen merkitykseen, joka rakentaa asioiden välisiä suhteita. (Luukka 2002: 102.) Ideationaalisen metafunktion kokemuksellinen merkitys kuvastaa sitä, miten kokemuksemme ja kokemiamme asioita nimeämme ja hahmotamme kielellisesti. Looginen merkitys puolestaan kuvaa sitä, kuinka yksittäiset merkitykset yhdistyvät isommiksi loogis-semanttisiksi yksiköiksi ja lausekokonaisuuksiksi. (Halliday 2003: 16–17.)

Ideationaalisen metafunktion kielipillisen tason resurssit ovat esimerkiksi asioiden ja ilmiöiden nimeäminen sekä verbi- ja osallistujatyypit (Luukka 2002: 103). Ideationaalista metafunktiota tarkasteltaessa ja tulkitessa kiinnitetään siis huomiota esimerkiksi verbien prosessityyppeihin ja lauseen agenttien ja objektien luonteeseen (Halliday 1973: 39).

Tekstuaalinen metafunktio liittyy siihen, kuinka tekstit rakentuvat koherenteiksi kokonaisuuksiksi (Luukka 2002: 103). Tämä viittaa siihen, että kielen tulisi olla operationaalisesti relevantti, mikä tarkoittaa, että todellisessa käyttökontekstissaan kielellä on oltava rakenne, joka erottaa sen pelkistä kielipillisuuksista ja sanastosta (Halliday 1973: 42). Tekstuaalinen metafunktio tarjoaa välineitä siihen, kuinka muodostuu rakenteinen tekstikokonaisuus toisistaan irrallisten virkejonojen sijaan. Käytännön resurssit koherentin tekstin rakentamiseksi ovat esimerkiksi teema-reema -rakenteet. (Luukka 2002: 103.)

Itse hyödynnän tekstuaalisen metafunktion käsitettä tarkastellessani sitä, millaisista jaksoista aineistoni takakansitekstit rakentuvat. Käytännössä kiinnitän huomiota esimerkiksi siihen, miten eri jaksoista, jotka ovat mahdollisesti myös sijoitettu erilleen, rakentuu samaa perusfunktiota toteuttava tekstikokonaisuus. Tarkastelen myös sitä, millaisia muita funktioita eri jaksoilla mahdollisesti on, ja miten eri funktiot nivoutuvat yhteen.

Koska markkinoivassa diskurssissa tekstin vastaanottaja on keskiössä, kun tälle pyritään myymään tuotteita, palveluita tai ajatuksia, on interpersonaalinen metafunktio omassa tutkielmassani kaikkein keskeisimmässä roolissa. Tästä johtuen kuvaan sitä muita metafunktioita laajemmin.

Interpersonaalinen metafunktio liittyy vuorovaikutussuhteiden ylläpitoon ja kattaa sellaisen kielenkäytön, jonka avulla sosiaalinen yhdessäolo ja itseilmaisuus on mahdollista. Samalla sen avulla ilmaistaan mielipiteitä, tunteita, arviointeja sekä asenteita. Interpersonaalisen metafunktion avulla voidaan ottaa itselle puhujana erilaisia vuorovaikutuksellisia rooleja. Samalla asemoidaan myös oletetun vastaanottajan (lukijan tai kuulijan) rooli. Tämän metafunktion avulla kielellä voidaan ilmaista myös sitä, kuinka totuudellisena, toivottavana tai todennäköisenä sanottavaa asiaa pidetään. Kieliopillisia välineitä näiden asioiden ilmaisemiseen ovat esimerkiksi modusvalinnat. (Halliday 1973: 41; Luukka 2002: 102–103.) Myös Karvonen (1995: 22) esittää, että kirjoittaja hyödyntää sanavalintoja, lauserakenteita ja kaikkia tekstin retorisia keinoja asemoidakseen tekstissään sekä itsensä että vastaanottajan osaksi sitä toimintaa, johon teksti asettuu. Interpersonaalinen metafunktio konkretisoituu kolmen osa-alueen kautta, jotka ovat vuorovaikutuksen kontrollointi (esimerkiksi vuorovaihdot ja aiheen kontrollointi), modaalisuus ja kohteliaisuus. Näistä vuorovaikutuksen kontrollointi kuuluu tekstin rakenteen ominaisuuksiin, modaalisuus kieliopin ja kohteliaisuus voimakkuuden (engl. *force*, oma suomennos). Näiden lisäksi Fairclough esittelee yhtenä interpersonaalisen metafunktion ulottuvuutena **eetoksen** (engl. *ethos*), joka ylittää tämän kolmijaon rajat, ja se liittyy itsen konstruomiseen interpersonaalisen metafunktion kautta. (Fairclough 1992: 138.)

Vaikka vuorovaikutuksellisista prosesseista voidaan keskustella, on interpersonaalisen metafunktion keskeinen sisältö siinä, kuinka nämä prosessit toteutuvat kielenkäytössä ja miten niitä kielenkäytöllä rakennetaan. Toissijaista on siis se, mitä vuorovaikutuksesta tai esimerkiksi omasta ja vastapuolen roolista pintatasolla sanotaan. (Halliday 2003: 16.)

Eräs keskeisiä kielellisiä piirteitä, joita interpersonaalisen metafunktion yhteydessä tarkastellaan, on **modaalisuus**. Modaalisuus tarkoittaa niitä keinoja, joiden avulla ilmennetään suhtautumista sanotun (tai kirjoitetun) asian todennäköisyyteen, varmuuteen tai toivottavuuteen. Fairclough (1992: 159) kuvaa, kuinka modaalisuutta voidaan ilmaista modaalisilla apu-

verbeillä (esimerkiksi *täytyä, saattaa, voida*), aikamuodolla, modaalisilla adverbeilla ja adjektiiveilla (esimerkiksi *mahdollisesti/mahdollinen, todennäköisesti/todennäköinen*). Näiden keinojen lisäksi modaalisuuden ilmaisussa hyödynnetään myös esimerkiksi intonaatiota, sekä epävarmuutta kuvaavia ilmauksia, kuten *tavallaan*. Modaalisuus voi lisäksi olla subjektiivista, jolloin ilmaistaan esimerkiksi, että *uskon, että asia on näin* tai objektiivista, jolloin arvion tekevä subjekti on jätetty ilmaisematta. (Mp.)

Omassa työssäni tarkastelen modaalisuuteen liittyviä kielellisiä piirteitä toisen ja kolmannen tutkimuskysymyksen yhteydessä. Käytännössä tarkastelen toiseen tutkimuskysymykseen vastatessani sanastollisten piirteiden yhteydessä myös modaalisuutta kuvaavia sanoja. Kolmannessa tutkimuskysymyksessäni tarkastelen laaja-alaisemmin muita kielellisiä piirteitä, jotka toteuttavat promotionaalisuuden funktiota teksteissä. Tässä yhteydessä tarkastelen esimerkiksi lauserakenteiden yhteydessä myös modaalisuutta, esimerkiksi kiinnittäessäni huomiota siihen, ovatko aineistoni lauseet enimmäkseen toteavia vai kysyviä.

Omassa analyysissäni hyödynnän interpersonaalisen metafunktion käsitettä sen tarkastelmissa, millaisia kielellisiä keinoja takakansiteksteissä on nähtävissä kirjan myymiseksi lukijalle. Oletan, että teksteissä on ainakin jossain määrin nähtävissä lukijalle rakennettu potentiaalisen asiakkaan rooli, joka käytännössä ilmeni interpersonaalisen metafunktion kautta lukijan houkutteluna ja kenties suoranakin puhutteluna. Tämän lisäksi nähdäkseni myös muut markkinoivalle diskurssille tyypilliset kielelliset piirteet, kuten positiivista mielikuvaa luovien sanojen käyttö, liittyvät interpersonaaliseen metafunktiioon, koska niillä pyritään vaikuttamaan vastaanottajaan tietyllä tavalla ja saamaan aikaan muutos käyttäytymisessä, siis pyritään herättämään kiinnostus siten, että se johtaa toimintaan.

3 TAKAKANSITEKSTI GENRENÄ JA PROMOTIONAALISENA TEKSTINÄ

Tässä luvussa esittelen promotionaalisia genrejä ja erityisesti takakansitekstiä genrenä. Samalla avaam hieman tämän työn näkökulman kannalta olennaisimpia markkinoinnin käsitteitä ja teorioita. Ensimmäisessä alaluvussa avaam genren käsitettä ja esittelen joitakin lähestymistapoja genren tarkasteluun. Sen jälkeen käsittelen genreä sen rakenteen kannalta. Luvussa 3.3 käsittelen promotionaalisia genrejä sekä erityisesti takakansitekstiä promotionaalisena tekstinä ja genrenä.

3.1 Mikä on genre?

Lähestyn aiheitani ja aineistoani tietyssä määrin genrenäkökulmasta, mutta tavoitteeni ei kuitenkaan ole määrittellä takakansitekstien genreä. Lähdän liikkeelle siitä oletuksesta, että aineistoni tekstit edustavat samaa genreä funktionsa ja esiintymiskontekstinsa vuoksi, jotka taas johtavat tietynlaisiin kielellisiin piirteisiin ja rakenteeseen, joita siis tarkastelen. Genreteoria tarjoaa hyödyllisiä työkaluja tekstien rakenteen tarkasteluun omassa analyysissäni.

Genre on kuitenkin suhteellisen löyhä termi, joka voidaan ymmärtää eri yhteyksissä hyvinkin eri tavoin (Swales 1990: 33). Esimerkiksi Swales (1990: 39) esittää genren määrittämään erilaisia lähestymistapoja: genren voi määrittää esimerkiksi kommunikatiivisen tavoitteen (engl. *communicative purpose*) tai rakenteellisten piirteiden kautta. Systemisfunktionaalisessa teoriassa tekstejä perinteisesti lähestytään kolmen tason kautta: genren, rekisterin ja kielen. SF-teoriassa nähdään genren määräytyvän sosiaalisten konventioiden motiivoina, eikä kielen rakenteiden ja muotojen käyttö ole siis sattumanvaraista. (Ventola 2006: 96–97.) Omassa tutkielmassani nojaudun tähän samaan käsitykseen genren vaikutuksesta kielen nimenomaan sosiaalisten konventioiden kautta.

Myös Bhatia (1993: 13) lähtee liikkeelle siitä, että tärkein genreä määrittävä piirre on kommunikatiivinen tavoite. Tämän lisäksi hän mainitsee muita genren määrittämisen kannalta keskeisiä piirteitä, kuten sisällön, muodon, kohdeyleisön ja viestintäkanavan (mp). Takakansitekstejä tarkasteltaessa kommunikatiivisen tavoitteen rinnalle merkittäväksi genreä määrittäväksi tekijäksi nouseekin juuri viestintäkanava: takakansitekstiä saattaisi olla vaikea erottaa muista kirjaan ja sen markkinointiin liittyvistä teksteistä muutoin kuin viestintäkanavan, tässä tapauksessa fyysisen sijainnin, perusteella (Öhman 2011: 76).

Rekisterit ovat muodostuneet kielen sosiaalisten funktioiden pohjalta. Yksilön tai yhteisön kielirepertuaari, eli käytettävät rekisterit, juontaa juurensa siihen, millaisia käyttöjä kielelle on tarvittu. (Halliday 1973: 22.) Genret ovat rekistereitä enemmän toimintaan suuntautuneita, mikä näkyy sanastossa ja rakenteessa (Bhatia 2004: 32). Omassa tutkielmassani keskityn takakansitekstiin genrenä. En siis analysoi aineistossani esiintyviä rekisterejä.

Genren käsite yhdistää yksittäisen tekstin osaksi isompaa kontekstia. Genren voikin ymmärtää tekstin lajikonkstekstiksi, ja se määrää osaltaan esimerkiksi sitä, miten teksti rakentuu ja millaiset sanavalinnat ovat tyypillisiä tai mahdollisia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 29.) Oman aineistoni teksteillä on osin yhteinen konteksti: kaikki tekstit ovat samalta vuodelta ja samasta yhteiskunnasta (suomalaisia vuonna 2015 ilmestyneitä tekstejä). Tämän lisäksi kaikki aineistoni tekstit sijaitsevat fyysisen kirjan kansissa. Koska en ole rajannut aineistoni teoksia esimerkiksi niiden genren mukaan, oletan myös takakansiteksteissä olevan tästä johtuvaa vaihtelua jonkin verran.

Genre, eli tekstilaji, on suhteellisen vakiintunut ilmaisutapa, joka on tunnistettavissa ja ymmärrettävissä tietyn yhteisön kesken. Genre rajoittaa ilmaisun mahdollisuuksia ja tekstin rakennetta, koska tietyllä genrellä on yleensä vakiintuneet ilmaisutavat ja sanastollis-kieliopilliset resurssinsa. Yleensä genre viittaa kielenkäyttöön vakiintuneessa viestintätilanteessa tietyllä, vakiintuneella tavalla. Genret eivät kuitenkaan ole staattisia ja muuttumattomia, vaan ne voivat myös muuttua. (Bhatia 2004: 23.) Genret siis paitsi rajoittavat ilmaisua, tarjoavat myös vapauden toteuttaa samaa genreä monella eri tavalla näiden tiettyjen rajoitusten määrittämässä puitteissa (Bhatia 1993: 14).

Kielitieteessä genren merkityksestä tekstien tarkastelussa on ollut paikoin erimielisyyksiä. Joidenkin lingvistien näkemyksen mukaan genre on liian tulkinnanvarainen, ja rekisterin tarkastelu on mielenkiintoisempaa. Kielitieteen piirissä genren suhteen painopisteinä on ensinnä genret tavoitteellisina viestintätapahtumina, toisaalta genrejen skemaattiset rakenteet ja kolmanneksi genret rekisterin käsitteestä erotettuna. (Swales 1990: 41–42.)

3.2 Genre rakennepotentiaalina

Seuraavaksi tarkastelen genreä sen rakenteen näkökulmasta keskittyen genren rakennepotentiaalina. Rakennepotentiaalin käsite juontaa juurensa Hasanin tutkimuksiin satujen rakenteesta. Tekstin rakenteen merkityksestä tekstilajia määrittävänä tekijänä on useita näkemyksiä. Esimerkiksi Hasan näkee tekstin rakenteen genreä määrittävänä tekijänä, minkä voi tulkita

niin, etteivät eri tavoin rakentuneet tekstit edusta samaa tekstilajia. Toinen näkökulma on määrittellä genre tekstin kommunikatiivisen tavoitteen kautta. (Honkanen & Tiililä 2012: 208.) Hasan muistuttaa myös, että eri genrejen välillä on vaihtelua siinä, miten tarkkarajaisia niiden rakenteet ovat (Halliday & Hasan 1985: 54). Omassa työssäni nojaudun näkemykseen, jonka mukaan rakenne ei ole ainoa genreä määrittävä tekijä, vaan sen lisäksi olennainen on tekstin kommunikatiivinen tavoite.

Yleisesti rakennepotentiaalin avulla kuvataan sitä, kuinka tekstit rakentuvat pakollisista ja valinnaisista jaksoista. Pakolliset jaksot määrittävät genreä: yksittäinen teksti ei lähtökohdaisesti voi kuulua johonkin genreen, mikäli siitä ei löydy kyseistä genreä määrittäviä, pakollisia jaksoja. Valinnaiset jaksot ovat nimensä mukaisesti vapaaehtoisia: niitä voi esiintyä tai olla esiintymättä tekstissä, eikä asia vaikuta siihen, kuuluuko teksti tiettyyn genreen. Näiden jaksosten perusteella muodostuu tekstilajin skemaattinen rakennepotentiaali. (Mäntynen 2006: 44; Komppa 2006: 305.)

Genren tarkastelu erilaisista jaksoista rakentuvana kokonaisuutena perustuu ajatukseen siitä, että jokaisella näistä jaksoista on omat tehtävänsä, joita ilmaistaan kielellisesti erilaisin keinoin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 94). Tästä näkökulmasta tekstejä voi lähestyä esimerkiksi kysymällä, mitä funktionaalisia jaksoja tekstissä on pakko esiintyä, mitä jaksoja voi esiintyä, missä ja miten usein jaksot voivat tai niiden täytyy esiintyä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 96).

Samankaan genren edustajat eivät ole keskenään täysin samanlaisia, vaan niissä esiintyy variaatiota genren asettamien rajojen puitteissa. Tähän linkittyy prototyypillisyyden ja rakennepotentiaalin käsite: yksittäiset tekstit toteuttavat rakennepotentiaalia eri tavoin ja samalla eroavat toisistaan prototyypillisyyden asteeltaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 95.) Esimerkiksi Mäntynen (2006: 42) kuvaa, kuinka yksi näkökulma tekstin rakenteen roolista genreä määrittävänä tekijänä on näkemys siitä, että saman genren sisällä ovat erilaiset rakenteet mahdollisia, mutta ihan mikä tahansa rakenne ei käy. Usein tekstin epätyypillinen rakenne aiheuttaa sen, että teksti arvioidaan epäonnistuneeksi genrensä edustajaksi. (Mäntynen 2006: 42.)

Kun tekstejä tarkastellaan jaksosten muodostamina kokonaisuuksina, ensimmäinen vaihe on jakaa teksti tarkasteltaviin jaksoihin. Perustapauksessa jaksosten väliset rajat pitäisi voida tunnistaa kielellisten vihjeiden avulla. Varhaisemmassa tutkimuksessa jaksoihin jako on tehty semanttisten piirteiden kautta, joiden rinnalla on tarkat kielelliset kriteerit jaottelulle. Tuoremmassa systeemis-funktionaalisessa tutkimuksessa muotopiirteiden merkitys on saanut enemmän painoarvoa. Jaksotutkimusta tehdessä olisikin hyvä analysoida sekä leksikaalisia että kieliopillisia valintoja. (Honkanen & Tiililä 2012: 209.)

Yksittäisen tekstin rakennetta voi analysoida esimerkiksi niin sanotun retorisen rakenteen teorian (engl. *rhetorical structure theory*) avulla. Tämän teorian avulla tekstejä analysoitaessa pyrkimyksenä on löytää tekstin ydin tarkastelemalla tekstin eri osien semanttisia ja funktionaalisia suhteita. Teoriassa oletetaan tekstin semanttisten suhteiden olevan erillisten tekstinosien välisiä suhteita, joita kutsutaan ydin–satelliitti-suhteiksi. Teoriassa nähdään siis tekstin osien suhteiden koostuvan kahdesta ulottuvuudesta: millaisia tekstin osien täytyy olla ja miten suhteen esittämisen oletetaan vaikuttavan lukijaan. (Mäntynen 2006: 50.) Omassa analyysissäni tarkastelen sitä, miten takakansitekstien eri osiot muodostavat eheän kokonaisuuden, ja tässä tarkastelussa on jossain määrin piirteitä retorisen rakenteen teoriasta. En kuitenkaan keskity tarkastelemaan osioiden välisiä ydin–satelliitti-suhteita.

3.3 Markkinointi ja promotionaaliset tekstit

Tässä luvussa esittelen lyhyesti työn kannalta olennaisia markkinoinnin teorioita ja käsitteitä (alaluku 3.3.1). Tämän jälkeen käsittelen promotionaalisuutta kielitieteessä, erityisesti promotionaaliin genreihin keskittyen. Promotionaalisista genreistä käsittelen tarkimmin työni kannalta olennaisimpana takakansitekstiä genrenä.

3.3.1 Mitä markkinointi ja promotionaalisuus tarkoittavat?

Promotionaalisuudella tarkoitan tässä työssä mainosmaisuuksia ja markkinoivuutta. Työssäni nojaudun markkinoinnin laajaan määritelmään, jossa markkinoinniksi lasketaan kaikki erilaiset myynnin edistämiseen tai asiakassuhteiden luomiseen ja ylläpitoon tähtäävät toimet. Näin ollen markkinointi on ymmärrettävä pelkkää mainontaa laajemmaksi ilmiöksi. Paljon käytetty malli mainonnan kuvaamiseen on AIDA-malli, joka on lyhenne sanoista Attention, Interest, Desire, Action (mm. Kotler 1999: 108). Tällä tarkoitetaan sitä, että mainonnan tarkoitus on ensinnäkin herättää huomio, jonka jälkeen kiinnostus ja halu. Onnistuessaan mainonta johtaa toimintaan. Oman tulkintani mukaan kirjojen markkinoinnissa takakansitekstit osallistuvat kiinnostuksen ja halun herättäjinä, ja parhaimmillaan niiden ansiosta päädytään tekemään ostopäätös, eli ne saavat aikaan toimintaa.

Markkinointia toteutetaan käytännössä hyödyntämällä erilaisten kilpailukeinojen yhdistelmää tuotteen myynnin edistämiseksi. Näistä keinoista käytetään nimitystä markkinointimix (engl. *marketing mix*), joka koostuu neljästä osa-alueesta: tuotteesta, hinnasta, saatavuudesta

ja markkinointiviestinnästä. Tätä kutsutaan myös 4P-malliksi sen osa-alueiden englanninkielisten nimitysten Product, Price, Place ja Promotion mukaan. Tässä mallissa tuotteen yhteydessä tarkoitetaan esimerkiksi sen laatua, suunnittelua ja brändin nimeä, hintaan sisältyy listahinnan lisäksi esimerkiksi alennukset ja maksutavat ja saatavuudella viitataan esimerkiksi logistiikkaan ja myyntikanaviin liittyviin ratkaisuihin. Oman työni kannalta näistä neljästä olennaisin on markkinointiviestintä, joka kattaa esimerkiksi mainonnan, myyntityön, myynninedistämisen sekä tiedotus- ja suhdetoiminnan. (Kotler 1999: 96; Bergström & Leppänen 2007: 85–86.)

Nähdäkseni takakansitekstit eivät ole malliesimerkki markkinointiviestinnästä, koska ne eivät suoraan asetu esimerkiksi myynnin tai mainonnan alle. Takakansitekstit ovat kuitenkin potentiaaliselle ostajalle suunnattua kielellistä toimintaa, siis viestintää, jonka yhtenä funktiona on houkutella lukijansa ostamaan kirja, mistä johtuen näkisin niiden linkittyvän markkinointiviestintään ja erityisesti myynninedistämiseen. Toisaalta takakansitekstit yhdistävät markkinointiviestinnän roolinsa tuotteeseen ja saatavuuteen: ne sijaitsevat kiinteästi osana tuotetta, minkä lisäksi useimmiten, esimerkiksi kirjakaupassa asioidessa, takakansitekstin lukemisen jälkeen on mahdollista ostaa tuote välittömästi.

3.3.2 Promotionaalinen genrekolonia ja takakansiteksti genrenä

Fairclough (2010: 99) kuvaa julkisten diskurssien promotionaalistumista. Hän tarkoittaa tällä sitä, kuinka promotionaalisuus tai markkinointi on yleistynyt kommunikatiivisena päämääränä eli tekstien funktiona. Käytännön esimerkkinä promotionaalistumisesta hän esittää erilaisten hybridigenrejen syntymisen, joissa promotionaalisuus on tekstin toissijainen funktio. (Mp.) Fairclough analysoi esimerkiksi yliopistojen diskurssia, josta hän löytää merkkejä promotionaalistumisesta. Käytännössä yliopistollisen diskurssin promotionaalistuminen näkyy hänen mukaansa vakaiden institutionaalisten identiteettien muuttumisena yrittäjämäisemmiksi identiteeteiksi, instituution edustajien auktoriteettiaseman vähenemisenä opiskelijoihin ja hakijoihin nähden sekä akateemikkojen henkilökohtaisten ominaisuuksien nousemisena etualalle ammatillisen identiteetin rakentamisessa. (Fairclough 2010: 117.)

Bhatia (2004: 57) käyttää genrekolonian käsitettä, jolla hän tarkoittaa toisiaan muistuttavien genrejen kokonaisuutta. Hänen mukaansa saman genrekolonian tekstejä yhdistää suurelta osin yhteinen kommunikatiivinen päämäärä. Samaan aikaan tekstien kesken on kuitenkin muilta osin eroja, esimerkiksi erilaiset käyttök kontekstit, osallistujaroolit ja vastaanottajat.

(Mp.) Saman genrekolonian eri genrejen konventioiden sekoittuessa lähestytään monesti jo hybridigenrejä (mts. 58).

Promotionaalisen genrekolonian teksteille on yllä olevan määritelmän mukaisesti yhteistä perimmäinen kommunikatiivinen tavoite, tässä tapauksessa promotionaalisuus eli jonkin asian markkinoiminen tai myyminen vastaanottajalle. Tämä yhteinen tavoite näkyy tekstin pintarakenteessa samankaltaisina piirteinä. Promotionaalisille teksteille on esimerkiksi tyypillistä kuvaileva ja arvioiva kielenkäyttö. Lisäksi promotionaalisille genreille on tyypillistä se, että niissä esiintyy promotionaalista diskurssia. (Bhatia 2004: 60.) Useimmissa promotionaalisissa genreissa hyödynnetään adjektiiveja kuvaamaan ja arvottamaan positiivisesti tuotteita niiden myymiseksi (mts. 75). Myös Hämäläinen (2016: 85) totesi markkinoivia tiedotteita tarkastelevassa maisterintutkielmassaan, että markkinoivalle diskurssille on tyypillistä positiivinen aspekti, jolla pyritään synnyttämään lukijassa positiivinen mielikuva tuotteesta. Tässä tutkielmassa tarkastelen sitä, millaisina kielellisinä piirteinä markkinoiva diskurssi omassa aineistossani ilmenee.

Vaikka kaikilla promotionaalisen genrekolonian edustajilla on yhteinen perimmäinen kommunikatiivinen päämäärä, eroavat saman kolonian alalajit siinä, millaisilla keinoilla promotionaalisuus niissä ilmenee. Esimerkiksi perinteisissä mainoksissa yleisimmin käytetty suostuttelun keino on tuotteen kehuminen. Eroja on myös esimerkiksi sen suhteen, missä määrin hyödynnetään verbaalisia keinoja suhteessa visuaalisiin keinoihin. (Bhatia 2004: 61.) Omassa työssäni keskityn aineistossani esiintyviin kielellisiin piirteisiin, vaikka kirjojen kansissa hyödynnetään tekstin lisäksi myös visuaalisia keinoja kirjan markkinoimiseksi.

Bhatia (1993: 74–75) vertaa keskenään työhakemuskirjeitä sekä markkinoitikirjeitä, jotka molemmat voi laskea promotionaalisiksi genreiksi. Hän esittää, että vaikka näitä tekstejä usein käsitellään eri luokkien edustajina, genrenäkökulmasta tarkasteltaessa ne näyttäytyvätkin yllättävänkin samankaltaisina: molemmilla on sama perimmäinen kommunikatiivinen tavoite, minkä lisäksi molemmat hyödyntävät samaa viestintäkanavaa ja molemmissa ilmenee samankaltaiset osallistujaroolit. Kaikilla erilaisten promotionaalisten genrejen edustajilla on paljon yhteisiä piirteitä, ja monet niistä hyödyntävät esimerkiksi kielellisiä resursseja samankaltaisesti. (Mp.)

Kirjojen takakansitekstit eroavat muista promotionaalisista genreista omien erityispiirteidensä osalta. Takakansiteksteillä on monia muita promotionaalisia tekstejä (kuten mainoksia tai mainoskirjeitä) tarkemmin rajattu markkinoitava tuote, kohdeyleisö sekä käytetyt markkinoitustrategiat, jotka puolestaan ilmenevät hyödynnettyinä sanastollis-kieliopillisina sekä diskursiivisina käytäntöinä. (Bhatia 2004: 60.)

Vaikka mainosten genre on suhteellisen vanha, on se samalla myös yksi dynaamisimpia genrejä ja mainoksissa on mahdollista hyödyntää erilaisia sanastollis-kieliopillisia sekä diskursiivisia keinoja hyvinkin vapaasti. Vaikka mainoksen genre sallii monenlaista kielenkäyttöä, rajaa se samalla valinnan vaihtoehtoja. (Bhatia 2004: 63.) Oletan, että kirjojen takakansiteksteissä on ainakin jossain määrin nähtävissä tämä mainoksille tyypillinen runsas vaihtelu, vaikka se genrenä on mainosta rajoittavampi.

Öhman (2011) käsitteli pro gradu -tutkielmassaan takakansitekstiä genrenä. Hän hyödynsi määritelmässään muissa maissa tehtyjä aiempia tutkimuksia erityyppisten kirjojen takakansiteksteistä tekstilajeina. Aiempaan teoriaan ja tutkimuksiin pohjautuen hän määritteli kirjojen takakansitekstien ensisijaiseksi funktioksi sen, että ne suostuttelevat lukijansa ostamaan tai lukemaan kyseisen kirjan. Tämän lisäksi takakansitekstien tarkoituksena on kirjan tyylin kuvastaminen sekä lisätiedon tarjoaminen. (Öhman 2011: 42.) Öhmanin aineistona oli vuoden 2010 myydyimpiä kovakantisia kirjoja sekä taskukirjoja. Näkisin, että koska Öhmanin aineistona oli kaunokirjallisia teoksia, on hänen määritelmänsä takakansitekstien genrestä soveltamiskelpoinen myös omassa tutkielmassani. Tästä syystä peilaan omaa aineistoani hänen havaintoihinsa.

Nähdäkseni takakansitekstien genre on ymmärrettävissä yhdeksi genreksi, joten koen siitä tehdyn aiemman tutkimuksen olevan hyvä lähtökohta omalle analyysilleni. Tästä lähtökäytännöstä käsin onkin mielenkiintoista tarkastella sitä, missä määrin aiemmista tutkimuksista eroava aineistoni saa aikaan aikaisemmasta eroavia tuloksia.

4 AINEISTO JA METODIT

Aineistoni koostuu vuonna 2015 ilmestyneiden suomalaisten esikoisromaanien takakansiteksteistä, yhteensä aineistoni käsittää 36 teoksen takakansitekstit. Valitsin mukaan kaikki löytämäni vuonna 2015 ilmestyneet kotimaiset kaunokirjalliset esikoisteokset. Aineiston etsimiseen hyödynsin Helsingin Sanomien esikoiskirjakilpailuun osallistuneiden teosten luetteloa (Majander 2015), Savon Sanomissa (2015a; 2015b) ilmestyneitä listauksia kaikista vuonna 2015 ilmestyneistä kirjoista sekä kirja.fi-sivuston tietoja. Aineistoni ei välttämättä kata kaikkia tuona vuonna ilmestyneitä kaunokirjallisia esikoisteoksia. Tämä ei nähdäkseni ole kuitenkaan ongelma, koska en tutkimuksessani pyrikään löytämään yleispätevää mallia, jonka mukaan takakansitekstit yksiselitteisesti rakentuvat. Esimerkiksi omakustannekirjoja on hyvin vaikea tyhjentävästi löytää listattuna, joten täysin kattavaa listausta ilmestyneistä teoksista olisi hyvin vaikea, ellei jopa mahdoton, muodostaa.

Takakansitekstiksi lasken tässä tutkimuksessa takakannessa sijaitsevan tekstin lisäksi myös kirjan suojakannen etu- ja takaliepeisiin sijoitetut tekstit. Päädyin tähän ratkaisuun, koska aineistoa kerätessäni huomasin, että samantyyppiset tekstit voivat sijoittua mihin tahansa edellä mainitsemistani paikoista. Saman havainnon ja rajauksen teki oman aineistonsa kohdalla myös Öhman (2011: 8). Yhteen tekstitiedostoon koottuna aineistoni käsittää kaikkiaan kymmenen sivua tekstiä.

Tarkastelen aineistoani promotionaalisuuden näkökulmasta erilaisia tekstintutkimuksen menetelmiä hyödyntäen. Vertaan saamiani tuloksia myös aiempien tutkimusten tuloksiin, jotta voidaan vetää johtopäätöksiä siitä, missä määrin esikoisteosten markkinointi eroaa jo vahvan henkilöbrändin rakentaneen kirjailijan teoksen markkinoinnista.

Tutkimukseni on laadullista tutkimusta, eli sen painopiste on aineiston syvässä ymmärtämisessä ja tulkinnassa yleispätevien säännönmukaisuuksien määrittelyyn sijaan. Analyysissäni pyrin siis kuvailemaan, tulkitsemaan ja ymmärtämään aineistoani. Samalla peilaan aineistoani ja siitä tekemiäni tulkintoja aiempaan tutkimukseen ja pohdin sitä, kuinka hyvin se on sopusoinnussa aiempien tutkimustulosten kanssa. (Laadullisesta analyysistä mm. Kalaja, Alanen & Dufva 2011: 20.) Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä se, että ennemminkin pyritään tutkimuksen myötä käsitteellistämään tutkittavaa ilmiötä sen sijaan, että tutkimuksella testattaisiin etukäteen hahmoteltua teoriaa (Kiviniemi 2010: 74). Laadullinen tutkimus ei pyri antamaan kattavaa numeerista tietoa tutkittavasta aiheesta, vaan tavoitteena on tutkimuk-

sen kohteen ymmärtäminen, kuvaaminen ja selittäminen (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139).

Laadullisen tutkimuksen tekemisessä oman haasteensa tuo mukanaan se, ettei kvalitatiivisen tutkimuksen alussa välttämättä ole vielä mahdollista muotoilla täsmällistä tutkimusongelmaa, vaan se täsmentyy matkan varrella (Kiviniemi 2010: 71). Laadullista tutkimusta voidaan kuvata prosessina, jossa tutkimuksen eri vaiheita ei aina pysty jäsentelemään etukäteen, vaan ne hahmottuvat ja tarkentuvat tutkimuksen edetessä (Kiviniemi 2010:70). Kuten Kiviniemi (2010: 73) muistuttaa, ovat myös suunnitelmallisuus ja etukäteen pohditut johtajatukset tärkeässä roolissa laadullisen tutkimuksen teossa. Laadullisen tutkimuksen (ja diskurssintutkimuksen) prosessiluonnetta kuvaa hermeneuttisen kehän käsite. Se kuvaa tutkimuksen prosessia, jossa aineiston analyysi täsmentää tutkimuskysymyksiä ja näin vie tutkimusta eteenpäin sitä muokaten. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 143.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä tutkimuksen aineistokeskeinen lähestymistapa (Kiviniemi 2010: 78). Oman tutkimukseni metodina käytän aineistolähtöistä, teoriaohjaavaa analyysia. Teoriaohjaava aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa, että tarkastelen sitä, mitä aineistosta nousee esiin, mutta nojaudun analyysissäni aiempaan teoriaan ja käytän sitä tulkintojeni tukena ja pohjana (Tuomi & Sarajärvi 2009: 96–97). Vaikka laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään tutkittavaa aineistoa syvällisesti, tulee siinäkin analyysin olla systemaattista ja teoriaan peilaavaa aineiston kuvausta, ei vain kokoelma tutkijan omia mielipiteitä (Mäntylä, Toomar & Reukauf 2013: 40).

Diskurssintutkimus toimii tutkielmassani paitsi teoreettisena viitekehyksenä (ks. luku 2), myös analyysimetodina. Metodologisenä viitekehyksenä diskurssintutkimus on väljä kokoelma erilaisia tutkimusmetodeja ja -tekniikoita, joille yhteistä on kiinnostus kirjoitettuihin tai puhuttuihin teksteihin (Ilmonen 2010: 127). Diskurssianalyysissä keskeistä on kielen käytön tutkimus, jossa analysoidaan sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssianalyysi antaa metodina tilaa rakentaa analyysi tapauskohtaisesti tutkimusongelman vaatimusten mukaisesti. (Ilmonen 2010: 133.)

5 ANALYYSI

Analyysissani määrittelen ensin jaksoanalyysin avulla ne osiot, joista aineistoni tekstit koostuvat. Näiden osioiden määrittelemisen pohjana käytän Öhmanin jaottelua takakansiteksteissä esiintyvistä siirtymistä. Näitä siirtymiä hän tutkielmassaan esittelee neljä: huomion herättäminen, kirjailijan esittely, sisällön kuvailu sekä kirjan arvostelu (Öhman 2011: 43). Tarpeen mukaan täydennän näitä osioita omasta aineistostani tekemieni havaintojen perusteella.

Lähden analyysissani liikkeelle siitä oletuksesta, että tekstin tietty funktio (tässä tapauksessa markkinoivuus) ilmenee konkreettisesti tekstissä tietynlaisina, ainakin jossain määrin vakiintuneina, kielellisinä piirteinä. Aineistoni analyysin pohjalta pyrin lopuksi tekemään tiiviin yhteenvedon siitä, mitä nuo kielelliset piirteet konkreettisesti ovat.

Koska tarkastelen ainoastaan takakansitekstejä, en ota analyysissani kantaa siihen, missä suhteessa ne ovat itse kirjan tekstiin, vaan tarkastelen sitä, millaisilla keinoilla takakansiteksteissä pyritään tekemään kirjasta mahdollisimman houkutteleva lukijan silmissä. En luke- nut yhtään aineistoni kirjoista ennen analyysin valmistumista, jottei kirjan sisällön tuttuus vaikeuttaisi valitsemassani näkökulmassa pysymistä. Kuten mainitsin luvussa 4, lasken takakansiteksteihin mukaan myös kirjan suojakansien etu- ja takaliepeiden tekstit niiden yhteisen funktion takia.

Kirjojen takakansitekstien kirjoittaja on yleensä joku toinen kuin kirjailija itse. Koska tekstien yhteydessä ei ole erikseen nimetty niiden kirjoittajaa, viitataan takakansiteksteihin kirjailijan nimellä. Toinen syy, miksi olen valinnut tämän tavan viitata aineistoni teksteihin, on se, että takakansitekstit ovat teosten yhteydessä, joten lukija löytää ne käsiinsä helpoiten kirjan kirjoittajan nimen avulla. Aineistonäytteistä olen lihavoanut käsittelyn kannalta olennaisia kohtia.

5.1 Takakansitekstien rakenne

Öhman tarkasteli eri osioita, joista hänen aineistonsa takakansitekstit rakentuvat ja määritteli tämän tarkastelun perusteella, millainen takakansitekstin genre on. Genreä määrittävistä osioista hän käyttää siirtymän nimitystä, ja siirtymien lisäksi hän määrittää erilaisia askelia, jotka näitä siirtymiä toteuttavat. (Siirtymistä ja askelista ks. esim. Bhatia 1993; Swales 1990.) Oman aineistonsa ja aiemman tutkimuksen perusteella Öhman havaitsi, että takakansitekstit koostuvat seuraavista osioista: huomion ja kiinnostuksen herättäminen, kirjailijan esittely,

sisällön kuvailu ja kirjan arvostelu. Käytän oman analyysini pohjana näitä Öhmanin määrittelemiä osioita, joiden esiintymistä tarkastelen omasta aineistostani. Tämän lisäksi tarkastelen sitä, miten eri osiot eroavat toisistaan kielellisiltä piirteiltään.

5.1.1 Kiinnostuksen herättäminen

Ensimmäinen Öhmanin määrittelemistä jaksoista on siis huomion ja kiinnostuksen herättäminen. Käytännössä tätä tehtävää toteuttavat iskulause, ingressi ja sitaatti kirjasta. (Öhman 2011: 45.) Omassa aineistossani esiintyy niin iskulauseita, ingressejä kuin sitaattejakin. Monesti ingressi toteuttaa samalla myös jonkin toisen jakson funktiota, ja lasken ne ingressiksi typografisten seikkojen perusteella: ingressi esiintyy tekstin alussa ja on useimmiten erotettu muusta tekstistä omaksi osiokseen esimerkiksi lihavoinnilla, kursivoinnilla, muusta tekstistä poikkeavalla värillä tai suuremmalla kirjasinkoolla. Samoin iskulauseen ja lyhyen ingressin erottaminen toisistaan on nähdäkseni tulkinnanvaraista. Tästä johtuen tarkastelen ingressejä ja iskulauseita yhdessä, minkä jälkeen tarkastelen sitaatteja erikseen.

Tyypillisimmin sekä iskulause että ingressi esiintyvät kirjan takakannessa ylimmäisenä. Joissain tapauksissa ne voivat aloittaa myös liepeen tekstin. Iskulause voi esimerkiksi tiivistää jotain kirjan teemoista (esimerkki 1) tai toimia kiinnostuksen herättävänä, otsikonomaisena aloituksena takakansitekstille (esimerkki 2).

- (1) Männyn takaa on havun tuoksuinen tarina suomalaisesta metsästä ja metsämiehen elämästä – auringonpaisteesta ja pilvisistä päivistä.
(Inovaara 2015)

- (2) HIUKSET OVAT NAISEN KRUUNU. ENTÄ JOS TUKKA IRTOAA?
(Pulli 2015)

Ingressi on uutisista tuttu tekstin aloitus, joka tiivistää jotain olennaista asiasta ja on usein erotettu muusta tekstistä typografisin keinoin. Takakansitekstien ingressi aloittaa tyypillisesti sisältöä kuvaavan jakson, ja on erotettu edellä esittelemieni keinojen avulla muusta tekstistä (esimerkki 3).

- (3) Kun kuulet laulun varjojen vie lukijansa eri aikakausille huomaamaan, ettei ihminen ole muuttuvainen. Vai onko? Entä jos kaiken saisi aloittaa alusta? Teos on meidän maailmamme todellisuudella maustettu fantasiaromaani.
(Dannebey 2015)

Kiinnostuksen herättämisen funktiossa toimivat myös lainaukset kirjasta. Osassa tekstejä lainaukset on merkitty lainausmerkein, jolloin ei jää tulkinnanvaraa sen suhteen, onko kyseessä sitaatti kirjasta vai muu sisällön kuvaus. Usein pidempi lainaus on sijoitettu liepeeseen, kun taas lyhyemmät lainaukset ovat takakannessa yhdessä muiden jaksojen kanssa.

Kiinnostuksen herättävän jakson merkityksestä kertonee jotain se, että aineistostani kahdeksassa kirjassa takakannessa oli ainoastaan jokin lyhyt kiinnostuksen herättämisen funktiota toteuttava teksti, ja muut jaksot oli sijoitettu liepeisiin. Joissain tapauksissa tuo teksti oli sitaatti kirjasta, jolloin sen toiseksi funktioksi voi nähdä kirjailijan tyylin esittelemisen (esimerkki 4).

- (4) Peili heijasti miehen, jota nainen käsitteli kuin nyljettävää eläintä, hinkkasi tahmenevaa litkua vimmoissaan vasten kaljua koko kämmenensä leveydeltä ja kaikella vartensa voimalla. Lämpö päälle kääntyi kuumuudeksi, se poltti jo.
- Oiiiiiii, mies henkäisi korkealta
 - Nnggghhhh, ynisi nainen matalammalta.
- Miehen kalju syttyi tuleen
(Mykkänen 2015)

Joissain tapauksissa takakannessa yksin esiintyvä lainaus on kuitenkin niin lyhyt, ettei sen nähdäkseen voi olettaa kertovan kovin paljoa kirjoitustyylistä. Silloin se toimii samantyyppisenä kiinnostuksen herättäjänä kuin iskulause, jolloin se pyrkii herättämään avoimia kysymyksiä lukijassa tai tiivistämällä joitakin kirjan keskeisiä teemoja tai tapahtumia yhteen lauseeseen (esimerkki 5). Takakannessa yksin esiintyvä iskulause puolestaan toimii eräänlaisena otsikkona kirjalle tiivistämällä jotain kaikkein olennaisinta kirjasta yhteen tai kahteen virkkeeseen lukijaa houkuttelevalla tavalla (esimerkit 6 ja 7).

- (5) ”Niin se homma menee, ei olla kaksosia, yks jätkä jää, toinen lähtee.”
(Sarvilinna 2015)

- (6) KUUMEINEN TEKNOTRILLERI LÄHITULEVAISUUDEN MAAILMASTA
(Seppälä 2015)

- (7) SALAVIISAS VIIHDEROMAANI AIKUISILLE NAISILLE
(Haatanen 2015)

5.1.2 Sisällön kuvailu

Toinen takakansitekstien jakso on Öhmanin mukaan sisällön kuvaus. Tämä jakso toteutuu käytännössä joko juonikuvauksena tai muuna kirjan sisällön kuvailuna. Sisällön kuvaus on hänen mukaansa pakollinen elementti takakansitekstissä, mutta se ei aina ilmene juonikuvauksena, vaan voi olla myös muuta sisällön kuvailua. (Öhman 2011: 49.) Omassa aineistosani sisältöä kuvaavien jaksoiden pituus vaihtelee yhdestä virkkeestä (esimerkki 8) useaan kappaaleen pituiseen tekstiin.

- (8) Antero yrittää kirjoittaa, mutta aihe pakenee, ja kun hän lähtee perään, hän löytää itsensä panemasta tyttöystävänsä kaveria, mielenosoituksesta, milloin mistäkin.
(Ojala 2015)

Juonen kuvaamisen lisäksi sisältöä kuvailevissa jaksoissa saatetaan esitellä kirjan päähenkilöitä (esimerkki 9) tai tapahtumapaikkaa (esimerkki 10).

- (9) EIKKA on järkevä matemaattisen alan tutkijanalku, vailla halua sotkeutua mihinkään omituiseen tai vaaralliseen.

KRISTA on omituinen humanistisen alan opiskelija, jonka kosketus järkevään maailmaan heikkenee jatkuvasti.
(Talvitie 2015)

- (10) Kun tippukiviluolan suuaukko sortuu, joukko saksalaisia turisteja jää satimeen. Valoa ei juuri ole, ja ruokavaratkin ovat niukat. Vettä saadaan maanalaisesta järvestä, mutta pimeydestä paljastuu myös kammottavia yllätyksiä.
(Mononen 2015)

Joissain tapauksissa takakansitekstistä ei yksiselitteisesti käy ilmi, onko kyse suorasta lainauksesta vai kirjan juonikuvauksesta (esimerkki 11).

- (11) Ei kaikkien tarvitse yrittää kurkottaa kuuta taivaalta. Naiselle voi olla jopa parempi, että tyytyy vähän vähempään, selittää äitini. Kaikkein paras olisi, jos osaisi olla ihan vaan tavallinen. Ja tavalliselle naiselle jokin vaatimaton ammatti, kuten siivooja, sopii oikein hyvin, eritoten jos haluaa välttää yksinäisen naisen kohtalon. Miehet eivät nimittäin tykkää naisista, jotka lukevat liikaa. Miehiä alkaa kyllästyttää ja niin he hypäävät autoihinsa ja ajavat tiehensä. Äidilläni on eräs kaveri. Hän on yksinäinen nainen ja aika erikoinen tyyppi. Hän painaa kaksisataa kiloa ja tykkää rakennella tuhannen palan palapeliä. Minä en haluaisi olla sellainen nainen, mutta en myöskään siivooja. Haluaisin, että olisi vielä jotain muuta, en vain tiedä mitä se voisi olla.
(Turunen 2015)

Turusen takakansiteksti on selkeästi pidempi kuin suurin osa aineistossani esiintyvistä suorista lainauksista, mikä herättää kysymyksen, onko kyse suorasta lainauksesta vai onko kyseessä sittenkin juonen kuvausta. Juonen kuvauksessa kirjan tarinasta yleensä kerrotaan sen ulkopuolelta käsin, joten minä-muodossa kerrottu kuvaus vaikuttaa kirjan sisältä kerrotulta, mikä viittaa suoraan lainaukseen.

5.1.3 Kirjan arviointi

Kolmas jakso on kirjan arviointi, jonka Öhman jakaa kirja-arvostelusitaatteihin, kirjailijan omaan kirja-arvosteluun, kustantajan arvioon ja myyntiin tai palkintoihin viittaaviin iskulauseisiin. Kustantajan arvion kirjasta Öhman määrittelee sisällön kuvauksesta poikkeavaksi, ulkopuolisen näkökulmasta kirjoitetuksi arvioksi, jossa tiivistetään kirjan sisältöä ja arvioidaan sitä. (Öhman 2011: 54.)

Koska aineistoni koostuu esikoisteoksista, ja nimenomaan niiden ensimmäisistä painoksista, ei kansiteksteissä ole lainkaan viittauksia myyntiin tai palkintoihin. Muutamassa aineistoni teoksessa on kirja-arvostelusitaatteja (esimerkki 12), mutta oletan niiden harvinaisuuden aineistossani liittyvän edellä mainitsemiini seikkoihin.

- (12) ”Hannu Talvion romaani pohjautuu traagisiin henkirikoksiin, jotka ovat todella tapahtuneet, mutta joita on vaikea uskoa todeksi. Kirjoittaja rakentaa faktojen ja fiktion avulla kiinnostavan yhteyden kahden tragedian välille. Sujuvasti ja eläytyvästi kirjoitettu teos pitää lukijan otteessaan.”
– Helena Kangasharju
professori emerita
(Talvio 2015)

Öhmanin mukaan arvioivat jaksot voivat olla myös kustantajan arvioita kirjasta, jolloin ne on oletettavasti kirjoittanut sama henkilö, jonka käsialaa takakansiteksti muutenkin on.

Nämä jaksot eivät siis ole varsinaisia kirja-arvosteluja, mutta ne eroavat esimerkiksi juonikuvauksesta siinä, että niissä kuuluu ulkopuolisen kirjoittajan ääni, joka arvottaa kirjaa. Näille jaksoille on tyypillistä myös runsas adjektiivien käyttö. (Öhman 2011: 54–55.)

- (13) Se on runollinen, kiihkeä ja kiehtova kirja, mieleenpainuva rakkaustarina ja koskettava ainutkertaisen elämän ylistys.
(Bruun 2015)

5.1.4 Kirjailijan esittely

Viimeisenä jaksona Öhman mainitsee kirjailijan esittelyn. Tämä jakso jakautuu hänen aineistossaan kirjailijan ammatillisen taustan esittelyyn, aiempien teosten luetteloon sekä kirjailijan kotisivujen osoitteeseen. (Öhman 2011: 59.) Oma aineistoni koostuu esikoisteoksista, joten on luontevaa olettaa, ettei aiempien teosten luetteloita löydy. Niiden sijaan lähes jokaisessa aineistoni takakansiteksteistä on maininta siitä, että kyse on esikoisteoksesta. Tämän lisäksi mahdollisia muita aiemmin julkaistuja kirjoituksia on mainittu (esimerkki 14).

- (14) Raimo Puustinen (s. 1955) on koulutukseltaan yleislääketieteen erikoislääkäri. Hän on väitellyt filosofian tohtoriksi Joensuun yliopistossa lääketieteen semiotiikasta ja Durhamin yliopistossa Britanniassa lääketieteen käsitehistoriasta. **Tieteellisten kirjoitusten ohella hän on julkaissut kolumneja, kirja-arvosteluja ja matkakertomuksia.** Raimo Puustinen on työskennellyt Tampereen yliopistossa yleislääketieteen professorina vuodesta 2013. Arabia on kirjoittajan **ensimmäinen proosateos.**
(Puustinen 2015)

Kuten Öhmankin havaitsi, myös omassa aineistossani on nähtävissä kirjailijan ammatillisen taustan esittely (esimerkit 15 ja 16). Esikoisteosten ollessa kyseessä tämä taustan esittely nousee kenties merkittävämpään rooliin kuin jo aiempia teoksia julkaisseen kirjailijan kohdalla. Nähdäkseni ammatillisen taustan esittely toimii eräänlaisena osoituksena esikoiskirjailijan pätevydestä kirjailijana.

- (15) Lauri Eirola (s. 1987) on kauppatieteiden maisteri ja **kirjallisuuden opiskelija.** Assurinkehrä on hänen esikoisromaaninsa.
(Eirola 2015)

- (16) Minna Mikkonen (s. 1983) on oululainen **sanataiteen sekatyöläinen: kirjoittaja, kirjoittamisen ohjaaja sekä kirjallisuudenopiskelija**. Mikkonen on opiskellut muun muassa kirjallisuutta ja filosofiaa Oulun ja Jyväskylän yliopistoissa, kirjoittamista Limingan kansanopiston taidekoulussa sekä työskennellyt lähihoitajana lasten ja vanhusten parissa. Kivenkerääjät on hänen esikoisteoksensa.
(Mikkonen 2015)

Osassa aineistoni teksteistä esitellään kirjailijan ammatillista taustaa myös muilta kuin kirjoittamisen kannalta relevanteilta osilta. Myös esimerkiksi harrastuksista tai perhesuhteista saatetaan kertoa jotain. (Esimerkit 17 ja 18.)

- (17) AKU OJALA (s. 1983) pitää hampurilaisista, progesta ja vaivihkaisesta surrealismista. Hänellä on kissa ja avopuoliso jossain päin Helsinkiä.
(Ojala 2015)
- (18) Roope Sarvilinna on espoolainen perheellinen ortopedi.
(Sarvilinna 2015)

Kirjailijan taustasta saatetaan kertoa myös jotain sellaista, joka linkittää kirjailijan henkilökohtaisen tai ammatillisen taustan hänen kirjoittamansa romaanin sisältöön (esimerkit 19 ja 20).

- (19) Kirjan kirjoittaja Sisko Koskiniemi on työskennellyt kymmenen vuotta sosiaalityöntekijänä poliisilaitoksella. ”Sitä ennen olin luullut nähneeni lähes kaiken, mitä lastensuojelun sosiaalityöntekijänä joutuu kohtaamaan. Ensimmäisen vuoden aikana selvisi, että olin ollut väärässä.” Koskiniemi asuu Rovaniemellä ja jatkaa edelleen lastensuojelun parissa.
(Koskiniemi 2015)
- (20) Romaanin aihe liittyy hänen omaan elämäänsä. Hannu oli yhdeksän vuoden ikäinen, kun hänen sisarensa murhattiin Nurmijärvellä.
(Talvio 2015)

5.1.5 Muita jaksoja

Öhmanin määrittelemien jaksosten lisäksi aineistossani oli joitakin sellaisia jaksoja, joita ei nähdäkseni voi sijoittaa mihinkään edellä esittelemistäni. Tulkintani mukaan näidenkin jaksosten perimmäinen funktio on kirjan myyminen, siis kiinnostuksen herättäminen. Samalla ne voivat esimerkiksi kertoa jotain kirjan tyylistä tai liittää sen johonkin kontekstiin. Seppäsen novellikokoelmassa *Kymmenottelu* on etukannen sisäpuolelle painettu luettelo urheilutuloksista, joka liittää teoksen yleisurheilun kontekstiin. Pelkkien kirjan kansien perusteella ei kuitenkaan käy ilmi, tulisiko tuloluetteloa lukea kirjan sisällysluettelona, irrallisena tiettyyn kontekstiin liittävänä osiona, vai ovatko tulokset kenties kirjailijan omia tuloksia, jolloin kyse olisi eräänlaisesta kirjailijan esittelystä.

Toinen Öhmanin luokitukseen mahtumaton takakansiteksti on Mäkisen teoksessa (esimerkki 21).

- (21) Ongame otandi mu tumu ongoonzi mokati komambungu.
 Kaleni ano mwa kotoka ongomayoka nongoonguti mwaa na okantongo.
 MATEUS 10:16
 Katso, minä lähetän teidät niin kuin lampaat susien keskelle;
 olkaa siis älykkäät kuin käärmeet ja viattomat kuin kyyhkysset.
 MATTEUS 10:16
 (Mäkinen 2015)

Tässä tapauksessa tulkitsen, että kahdella kielellä oleva lainaus Raamatusta palvelee ainakin kahta funktiota. Ensinnäkin se selittää kirjan nimeä (Älykkäät kuin käärmeet, viattomat kuin kyyhkysset). Toiseksi se kytkee kirjan kontekstiinsa, afrikkalaiselle lähetysasemalle. Mikäli lainauksen tunnistaa Raamatusta otetuksi (mihin ohjaa myös evankeliuminkohdan yksilöiminen), sen osaa liittää lähetysasemalle sijoittumiseen, joka mainitaan kirjan takalieveessä. Toisaalta mikäli kielen tunnistaa afrikkalaiseksi kieleksi, se auttaa sijoittamaan kirjan tapahtumat maantieteellisesti oikein.

5.1.6 Eheän kokonaisuuden rakentuminen

Vaikka edellä esittelemilläni osioilla on omat erityispiirteensä, joiden perusteella ne on mahdollista erottaa toisistaan, muodostavat ne eheän kokonaisuuden. Sekä yhteen paikkaan (takakansi, etulieve, takalieve) sijoitetut osiot, että eri paikkoihin sijoitetut tekstit muodostavat jatkumon ja täydentävät toisiaan. Näyttäisi, ettei eri osioiden sijoittelulle ole vakiintunutta tapaa,

vaan kaikki osiot voivat sijaita niin takakannessa kuin etu- tai takaliepeessäkin. Ainoa säännönmukaisuus tekstien sijoittelussa on aineistoni perusteella se, ettei kirjailijan esittely esiinny takakannessa yksin. Se saattaa kuitenkin olla takakannessa yhden tai useamman muun osion jatkona, tai sijaita etu- tai takaliepeessä joko yksin tai toisen osion seurana.

Käytännössä takakansitekstin eri osioista rakennetaan ehjä kokonaisuus esimerkiksi rakenteella, jossa ensimmäisenä lukijan silmiin osuvaksi tekstiksi on sijoitettu kiinnostuksen herättävä osio, joka tiivistää jotain takakansitekstin kirjoittajan mielestä olennaista teoksen tarinasta, tyylistä tai henkilöistä. Tämän jälkeen pidemmässä sisältöä kuvailevassa jaksossa avataan kirjan tarinaa ja henkilöitä tarkemmin. Tämän lisäksi saattaa olla pidempikin sitaatti kirjasta, jonka funktioiksi näkisin kirjan tyylin esittelyn lukijalle ja sen kautta kiinnostuksen herättämisen. Kirjaa arvioivassa osiossa tiivistetään kirjan tarina tai tyyli lyhyeen, houkuttelevasti ilmaistuun osioon. Joissain tapauksissa kokonaisuuden täydentää kirjailijan esittely, jossa linkitetään kirjailija teoksen teemoihin esimerkiksi omakohtaisten kokemusten tai ammatin kautta. Tämä kokonaisrakenne voi olla pilkottu takakannen ja liepeiden kesken, tai kaikki osiot voivat sijaita samassa paikassa. Esimerkiksi Talvitien teoksen takakansiteksti on sijoitettu kokonaisuudessaan kirjan takakanteen, ja liepeet on jätetty kirjailijan valokuvaa lukuunottamatta tyhjiksi. Takakansiteksti alkaa ingressillä, johon on tiivistetty kirjan teemojen ja tyylin kuvaus (esimerkki 22):

- (22) Epäsoinnun periaatteita voi luonnehtia reaalfantasiaksi, joka leikittelee ja nauraa yliopistomaailman koukuille ja kiemuroille, mutta hymynkin takana on totiset kasvot. Yhdessä yössä Eikan ja Kristan kanssa lukija käy läpi yliopisto-opiskelun ylä- ja alamaet.
(Talvitie 2015)

Ingressissä teos luokitellaan reaalfantasian genreen kuuluvaksi, mutta ilmaus *voi luonnehtia* kertoo nähdäkseni siitä, ettei kyseessä ole tyyllilajin tyypillisin edustaja, ja tästä luokittelusta voi olla myös eri mieltä. Tämän jälkeen teos sijoitetaan yliopistomaailmaan, kerrotaan sen tapahtumien sijoittuvan yhteen yöhön ja kerrotaan tyylin oleva sekä leikittelevä että vakava. Jo ingressissä tehdään myös päähenkilöt lukijalle tutuksi mainitsemalla heidät nimeltä. Samalla pyritään jo rakentamaan lukijan ja päähenkilöiden välille side kuvaamalla, että päähenkilöt kulkevat yhdessä lukijan kanssa.

Ingressin jälkeen takakansitekstissä esitellään päähenkilöt ja tapahtumapaikka hieman tarkemmin, mutta kuitenkin lyhyesti (esimerkki 23).

- (23) EIKKA on järkevä matemaattisen alan tutkijanalku, vailla halua sotkeutua mihinkään omituiseen tai vaaralliseen.
 KRISTA on omituinen humanistisen alan opiskelija, jonka kosketus järkevään maailmaan heikkenee jatkuvasti.
 YLIOPISTO heidän ympärillään kätkee jotain pelottavaa ja vaarallista, jota vastaan niin kvantitatiiviset kuin kvalitatiivisetkin kenttätöiden metodit tuntuvat voimattomilta.
 (Talvitie 2015)

Tästä takakansitekstistä puuttuu kirjasta otettu sitaatti kokonaan. Lisäksi juonikuvaus on tiivistetty yhteen lauseeseen: ”Tarina luvattomasta tunkeutumisesta, akateemisesta anarkismista ja möröstä kellarissa” (Talvitie 2015). Koska kustantamoissa kirjojen takakansitekstejä kirjoittavat ammattilaiset, voi olettaa, että tämä on tietoinen ratkaisu. Näkisin, että Talvitien teoksen takakansitekstissä halutaan esitellä tarinan perusasetelma ja tehdä päähenkilöistä kiinnostavia, mutta jättää juonen kuvaus hyvin avoimeksi, jotta kirja pääsee yllättämään lukijan.

Lopuksi Talvitien teoksen takakannessa on lyhyt kirjailijan esittely, jossa vielä linkitetään kirjailija teokseen ja kenties kerrotaan motivaatiosta kirjan kirjoittamisen taustalla (esimerkki 24).

- (24) Esikoiskirjailija Dare Talvitie (s. 1972) on IT-byrokraatti Luonnontieteellisellä keskusmuseolla. **Epäsoinnun periaatteet on hänen rakkauskirjeensä sivistysyliopistolle.** Kirjoittamisen lisäksi Talvitie pelaa roolipelejä, kiipeilee kallioilla ja seikkailee luolissa.
 (Talvitie 2015)

Sen lisäksi, että teksti rakentuu eri osioista yllä kuvatun kaltaisesti sujuvasti eteneväksi kokonaisuudeksi, saatetaan yhtenäistä kokonaisuutta rakentaa myös semanttisella toistolla. Tällä tarkoitan sitä, että takakansitekstin eri osioissa toistuu semantiikaltaan toistensa kaltaisia ilmauksia ja samaan semanttiseen kenttään kuuluvaa sanastoa. Tämän avulla saadaan pidettyä haluttu teema mukana tekstin eri osissa sopivalla määrällä toistoa. Esimerkissä 25 näkyy nähdäkseni hyvin, miten yhtenäisyyttä rakennetaan läpi tekstin toistuvalla semanttisesti samankaltaisella sanastolla:

(25) Antelias kaupunki on nuoren miehen **odysseia** [--]. Antero yrittää kirjoittaa, mutta aihe **pakenee**, ja kun hän **lähtee perään**, hän **löytää** itsensä [--] **milloin mistäkin**.

[--] **mikä tahansa saattaa avata reitin** hurmaavaan pienoistarinaan tai synnyttää äkkiväärän mikroesseen.

Aku Ojala **kuljettaa päähenkilöään** Henry Millerin ja J. D. Salingerin, Jack Kerouacin ja Louis-Ferdinand Célinen hengessä, **eikä koskaan voi olla varma, mihin kaupunki johdattaa**.

(Ojala 2015)

Teksti alkaa virkkeellä, jossa tarina nimetään odysseiaksi. Kielitoimiston sanakirjan mukaan odysseia tarkoittaa seikkailua tai harharetkeä (KS s.v. *odysseia*). Läpi juonta kuvaavan osion toistuukin kulkemiseen, seikkailuun, eksymiseen ja yllätyksellisyyteen liittyvää sanastoa. Tämä eksymisen teema jatkuu myös kirjailijan esittelyssä, jossa kerrotaan, että kirjailijalla on ”kissa ja avopuoliso **jossain päin Helsinkiä**” (Ojala 2015). Ilmaus ”jossain päin Helsinkiä” saa lukijan miettimään, eikö kissan ja avopuolison tarkempaa olinpaikkaa haluta kertoa vai tiedetä. Tämänkaltaiset epävarmuutta sisältävät ilmaukset eivät aineistoni valossa ole tyypillisiä takakansitekstien kirjailijaa esitteleville jaksoille (vrt. esimerkki 26).

(26) SIMO HILTUNEN (s. 1977) on outokumpulaislähtöinen toimittaja ja visuaalinen tuottaja. Hän asuu perheineen Iissä.

(Hiltunen 2015)

5.2 Sanavalinnat, joilla luodaan positiivista mielikuvaa

Tässä alaluvussa tarkastelen aineistostani sitä, millaisilla sanavalinnoilla teksteissä rakennetaan markkinoivalle diskurssille ominaista positiivista mielikuvaa. Sanavalintojen analysoimisessa hyödynnän Kielitoimiston sanakirjan määritelmiä sanoista ja kieliopillisia ilmiöitä kuvattaessa nojautun Ison suomen kieliopin verkkoversion (= VISK) määritelmiin. Tällä lähteisiin nojautumisella pyrin varmistamaan analyysini neutraaliuden ja sen, että analyysini tulokset ovat luotettavia eivätkä perustu ainoastaan omiin mielipiteisiin sanojen merkityksistä ja sävyeroista, vaan pystyn perustelemaan tulkintani lukijalle läpinäkyvästi. Sanavalintoja tarkastellessani jätän kirjoista poimitut lainaukset pois, koska niiden funktiona on esitellä teoksen kirjoitustyyliä ja kieltä, eivätkä ne siksi nähdäkseni ilmennä markkinoivaa diskurssia.

5.2.1. Adjektiivit – millaisiksi asioita kuvataan?

Takakansitekstien merkittävin kielellinen keino lukijan houkuttelemiseksi on adjektiivit (Virkkula 2017). Tämän takia aloitan sanavalintojen tarkastelun keskittymällä takakansiteksteissä esiintyviin adjektiiveihin ja siihen, millaista kuvaa niiden avulla piirretään kirjasta, sen juonesta ja kenties kirjailijastakin.

Eniten adjektiiveja näyttää esiintyvän kirjaa arvioivissa osioissa. Tämä ei nähdäkseni ole lainkaan yllättävää, koska näissä osioissa (kuten jossain määrin takakansitekstissä kokonaisuudessaan) pyritään vakuuttamaan lukija siitä, että teos on hyvä ja lukemisen arvoinen. Pelkkä kirjan luonnehtiminen hyväksi ei kuitenkaan olisi kovin vakuuttavaa, joten runsas adjektiivien käyttö toimii perusteluna sille, miksi kirja kannattaisi lukea. Näkisinkin, että kirjan tyylin ja tarinan luonnehtiminen erilaisilla adjektiiveilla tuo eräänlaista konkretiaa kirjan kehumiseen. Adjektiivien kautta takakansitekstiä lukeva potentiaalinen ostaja pystyy arvioimaan sitä, kuuluuko hän kyseisen kirjan kohderyhmään.

Kirjaa kuvaavissa adjektiiveissa on nähtävissä vaihtelua siinä, kuinka konkreettisesti ja kuvaavasti ne kirjaa tai tarinaa kuvaavat. Melko yleisluontoisia adjektiiveja, jotka eivät kerro mitään kovin konkreettista kirjasta tai tarinasta löytyy aineistostani esimerkiksi *kiehtova*, *vangitseva*, *kiinnostava*.

Tarinaa voidaan kuvailla myös kuvaavammilla adjektiiveilla, jotka pyrkivät luonnehtimaan hieman kirjan tyyliä tai mahdollisesti luomaan mielikuvia siitä, mihin genreen kirja voisi kuulua. Tällaisia adjektiiveja aineistossani on esimerkiksi *koskettava*, *hauska*, *vahvatunnelmainen*, *riipaiseva* ja *ajankohtainen*.

Lisäksi aineistostani löytyy suhteellisen runsaasti erilaisia adjektiiveja, jotka pyrkivät kertomaan teoksen tyylistä ja sisällöstä jotain sellaista, mikä erottaa teoksen muista. Joskus nämä adjektiivit kertovat kirjan olevan esimerkiksi *raikas*, *arvaamaton*, *erilainen* tai *omaleimainen*. Takakansiteksteissä näkee myös melko erikoisiakin adjektiiveja, joilla mm. kirjan tyyliä, kieltä, juonta tai sisältöä kuvaillaan. Uskoisin, että näiden adjektiivien valinnan taustalla vaikuttaa toisaalta tavoite erottua muista teoksista, mutta luultavasti myös halu luoda yhteys takakansitekstin kielellisen tyylin ja teoksen kerronnan tyylin välille. Esimerkiksi Ojalan (2015) teoksen kuvataan pursuavan ”kutkuttavia yksityiskohtia ja nerokkaita havaintoja”.

Adjektiiveilla voidaan myös antaa lukijalle vihjeitä kirjan genrestä kertomatta sitä suoraan (esimerkki 27).

- (27) JONNA MONOSEN esikoisromaani kutoo taitavan pelon ja kauhun verkon, joka pitää lukijan pauloissaan **yllättävään** ja **karmaisevaan** loppuun saakka.
(Mononen 2015)

Kuten aiemmin kuvasin, markkinoivalle diskurssille on ominaista positiivisten mielikuvien luominen sanavalinnoilla. Kirjojen takakansitekstit poikkeavat perinteisestä markkinoivasta diskurssista tässä suhteesta, sillä teksteissä saattaa esiintyä myös sellaisia adjektiiveja, joiden merkitys on oikeastaan jotain aivan muuta kuin positiivinen (esimerkit 28 ja 29). Tulkitsisin tämän johtuvan siitä, että kaikki kirjat eivät ole iloisia hyvää mieltä aikaansaavia romaaneja, vaan joukkoon mahtuu myös esimerkiksi dekkareita, joissa yleensä keskiössä on murha tai murhia, eikä silloin kirjaa olisi mielekästä kuvata ainoastaan positiivisesti sävyttyneillä adjektiiveilla.

- (28) Mykkäsen aikuisten satuihin kasautuu koko maailma – **absurdi, julma** ja kutsuva.
(Mykkänen 2015)

- (29) **Hyytävä** narsistisen mielen kuvaus, josta versoo **veret seisauttava** romaani Bret Easton Ellisin hengessä.
(Nissinen 2015)

Aineistoni dekkareita ja muita jännitystarinoita tarkastellessa voi tehdä mielenkiintoisen huomion, kuinka esimerkiksi murhista tai rikoksista kertoviakin kirjoja saatetaan arvioida positiivisia adjektiiveja hyödyntäen (esimerkki 30). Ja toisaalta kevyempiä aiheita käsittelevien viihteellisempien teosten kuvaamisessa on joissain tapauksissa hyödynnetty adjektiiveja, joilla on negatiivinen kaiku (esimerkki 31). Aineistossani onkin nähtävissä jossain määrin toistuvana piirteenä eritasoisia vastakkainasetteluja. Näitä tarkastelen tarkemmin luvussa 5.3, jossa käsittelen muita aineistosta nousevia piirteitä.

- (30) **Synkästä aiheesta huolimatta** kirja on mielestäni varsin **lämmihenkinen**.
(Talvio 2015)

- (31) Romaani joka on **kepeä mutta** välillä **armoton** ja **kipeäkin**.
(Haatanen 2015)

Talvion romaani (esimerkki 30) kertoo todellisuuden tapahtumiin kytkeytyvän tarinan, jossa tyttärensä menettänyt mies ryhtyy tutkimaan kuudenkymmenen vuoden välillä tapahtuneita

joukkomurhia. Onkin mielenkiintoista, että tällaisen asetelman esiintuomisen jälkeen on päädytty kuvaamaan kirjaa lämminhenkiseksi. Lämminhenkistä käytetään kuvaamaan sydämelistä tai lämmintä asiaa (KS s.v. *lämminhenkinen*), joten on mielenkiintoinen ratkaisu käyttää sitä luonnehtimaan kirjaa, joka kertoo traagisista rikoksista.

Talvion teoksen kaltaiset äärimmäiset vastakkaisuudet kirjan perusasetelman ja tarinaa luonnehtimaan käytettyjen adjektiivien välillä ovat kuitenkin yksittäistapauksia aineistossani. Tyypillisempää näyttäisi olevan rankoista aiheista kertovan kirjan kuvaaminen kerronnan ja kirjoituksen tasoon keskittyen (esimerkit 32 ja 33):

(32) Romaani on myös kielellisesti ja temaattisesti poikkeuksellisen **kunnianhimonen** rikostarina [--].
(Hiltunen 2015)

(33) Muistilabyrintti on Arttu Tuomisen **monisäikeinen** esikoisjännityskirja [--].
(Tuominen 2015)

Juonen ja kokonaisuuden kuvaamisen lisäksi adjektiiveja käytetään myös kirjan henkilöiden ja tapahtumapaikkojen kuvaamiseen. Päähenkilöitä kuvataan mm. adjektiiveilla *nuori, suomalainen, kokenut, järkevä, omituinen, ahkera, päättäväinen, kaunis, yläluokkainen, halluttava, raivostuttava, sottainen, temperamenttinen, uskollinen, komea, vanha, keski-ikäinen, ikääntynyt, tarkkanäköinen*.

Tapahtumapaikkoihin liitettäviä adjektiiveja ovat aineistossani esimerkiksi *ikuinen, myyttinen, pelottava, vaarallinen, keskisuuri, suomalainen, pieni, ikiaikainen, hohtava, keväinen, vilkas, vehreä, eksoottinen*.

Vaikka aineistossani näkyy, että tekijän kirjailijabrändiä ryhdytään rakentamaan jo esikoisteoksesta alkaen (ks. tästä tarkemmin luku 5.1), tässä käytetään pääasiassa muita keinoja kuin kirjailijan kuvailemista adjektiivein. Kirjailijan kuvailussa käytetyin adjektiivi on asuinpaikasta johdettu, esimerkiksi *turkulainen, espoolainen, oululainen, outokumpulaislähtöinen*. Esittelytekstien adjektiiveissa esiintyy myös mm. adjektiivit *perheellinen* ja *nuori*. Tämän lisäksi adjektiiveja käytetään kirjailijaa esittelevissä lauseissa, joissa ne eivät suoraan viittaa kuitenkaan kirjailijaan itseensä (esimerkit 34 ja 35).

(34) Ne ovat saaneet runsaasti **kansainvälistä** huomiota [--].
(Turunen 2015)

- (35) Elämässä hänelle **tärkeää** on kirjoittaminen, musiikki sekä metsä ja **hiljaiset** tilat.
(Sajaniemi 2015)

Poikkeuksen kirjailijan kuvailuun pääasiallisesti muita sanoja kuin adjektiiveja käyttäen tekee Haatasen teoksen takakansiteksti, jossa kirjailijan kerrotaan olevan ”ei erityisen ruma eikä erityisen kaunis, tukeva mutta rintava”. Nähdäkseni tämä selittyy ainakin osittain sillä, että kirjailijan esittely on haluttu pitää linjassa teoksen kepeän ja humoristisen tyylin kanssa.

5.2.2. Substantiivit – miten asioita ja henkilöitä nimitetään?

Seuraavaksi tarkastelen aineistossani esiintyviä substantiiveja teemoittain. Aloitan tarkastelemalla aineistossani esiintyviä erisnimiä. Tarkastelussani kiinnitän huomiota paitsi siihen, mitä erisnimiä löydän, myös siihen, mihin tai kehen viitataan yksilöidysti erisnimellä. Samalla pohdin lyhyesti sitä, mikä näiden erisnimien rooli on markkinoivan funktion näkökulmasta.

Erisnimien tarkastelun jälkeen siirryn analysoimaan yleisnimiä. Tarkastelen sitä, millaisia substantiiveja käytetään, kun kerrotaan kirjailijasta, kirjasta, kirjan juonesta, henkilöhaamoista ja tapahtumapaikasta. Pyrin myös vastaamaan kysymykseen siitä, mitä valitut substantiivit kertovat esikoisteosten myymisestä mielikuvia hyödyntäen.

Kuten olettaa saattaa, takakansiteksteissä on jonkin verran erisnimiä: Kirjan ja kirjailijan nimien lisäksi esiintyy kaupunkien ja maiden nimiä kirjan tapahtumapaikkojen sekä kirjailijan asuinpaikan ja taustan esittelyssä. Tämän lisäksi monissa aineiston teksteissä esitellään kirjan päähenkilöitä näiden nimet mainiten. Näiden lisäksi joissain tapauksissa esitellään kirjailijan taustalta löytyviä oppilaitoksia ja esimerkiksi näytelmiä, joita kirjailija on aiemmin ollut tekemässä.

Muutamassa tekstissä nimetään myös muita kirjailijoita kuin kyseisen kirjan kirjoittaja, kun pyritään esittelemään lukijalle kirjan tyyliä (esimerkki 36). Näiden kirjailijoiden mainitseminen kuvaa kirjailijoiden tuotantoa tuntevalle myös tämän teoksen tyyliä, koska sen kuvataan etenevän samassa hengessä. Toisaalta samantyyllisiä kirjailijoita nimeämällä saatetaan nähdäkseni pyrkiä myös rajaamaan juuri tämän teoksen kohderyhmää: mikäli nämä kuuluvat lempikirjailijoihisi, olet luultavasti tämän kirjan kohderyhmää.

- (36) Aku Ojala kuljettaa päähenkilöään **Henry Millerin** ja **J. D. Salingerin**, **Jack Kerouacin** ja **Louis-Ferdinand Célinen** hengessä [--]
(Ojala 2015)

Suurimmassa osassa aineistoni tekstejä kirjailijan esittelyn yhteydessä mainitaan tämän asuinpaikka. Useimmiten asuinpaikka kerrotaan suoraan (ks. esimerkki 37), mutta se saate-
taan kertoa myös epäsuoremmin mainitsemalla kaupunki, jossa kirjailija työskentelee (esi-
merkki 38). Työpaikan kertominen ei suoraan kerro, missä kaupungissa kirjailija asuu, mutta
antaa olettaa asuinpaikan olevan ainakin samalla puolella Suomea, mistä johtuen lasken sen
asuinpaikan kanssa samaan kategoriaan.

(37) Koskiniemi asuu **Rovaniemellä** ja jatkaa edelleen lastensuojelun parissa.
(Koskiniemi 2015)

(38) Raimo Puustinen on työskennellyt **Tampereen yliopistossa** yleislääketieteen pro-
fessorina vuodesta 2013.
(Puustinen 2015)

Nähdäkseni opiskelupaikan mainitseminen siten, että oppilaitos kerrotaan yksilöidysti,
liittyy kirjailijan ammatillisen taustan kuvaamiseen. Erityisesti kirjailijoista esitellään kirjoit-
tamiseen tai kirjallisuuteen liittyviä opintoja (esimerkki 39), mutta myös muista opinnoista
saatetaan kertoa (esimerkki 40), samoin kuin aiemmin kuvasin, että kirjailijan ammatillisesta
taustasta saatetaan kertoa muutakin kuin kirjoittamiseen liittyviä ansioita.

(39) Mikkonen on opiskellut muun muassa kirjallisuutta ja filosofiaa **Oulun ja Jyväskylän yliopistoissa**, kirjoittamista **Limingan kansanopiston taidekoulussa**.
(Mikkonen 2015)

(40) Hän on väitellyt filosofian tohtoriksi **Joensuun yliopistossa** lääketieteen semiotiikasta ja **Durhamin yliopistossa Britanniassa** lääketieteen käsitehistoriasta
(Puustinen 2015)

Kirjan tapahtumapaikat kertomalla pyritään kenties luomaan lukijalle tiettyjä ennakkoo-
dotuksia kirjan tapahtumista ja samalla kenties myös esimerkiksi siitä, miten kaukana tai
lähellä tarina on lukijan omaa arkea. Olettaisin, että useimmille suomalaisille lukijoille esi-
merkiksi keväinen Pori on tutumpi miljöö kuin myyttinen Babylon (esimerkit 41 ja 42). Vaik-
ka tapahtumapaikan perusteella ei vielä pysty tekemään päätelmiä kirjan genrestä tai sen ta-
pahtumien arkipäiväisyydestä, osallistuu tapahtumapaikan maininta kenties osaltaan kiinnos-
tuksen herättämiseen halutussa kohderyhmässä.

(41) Kaupungin lapset kuljetetaan orjiksi myyttiseen **Babyloniin**.
(Eirola 2015)

(42) Keväistä Poria ravistelevat helleaalto ja rajut mielenosoitukset.
(Tuominen 2015)

Kun teoksen henkilöistä käytetään erisnimiä takakansitekstissä, luodaan samalla nähdäkseni lukijalle ennakko-oletus siitä, että kyseinen henkilö on kirjan tarinan kannalta jollain tavalla keskeisessä roolissa. Esimerkissä 43 viitataan erisnimellä murhattuun liikemieheen Mauri Strömbergiin sekä tutkintaa johtavaan komisario Eero Rantalaan. Sen sijaan uhrin löytänyt henkilö on pelkkä taksikuski. Tämän perusteella lukija voi päätellä, ettei taksikuskillla ole merkittävää roolia tarinassa, hänen tehtävänsä on vain löytää uhrin ruumis. Sen sijaan tutkinnanjohtaja sekä uhri ovat kirjassa keskeisemmissä rooleissa. Lukija voinee myös olettaa, että nämä erisnimillä esitellyt henkilöt tulevat tarinan mittaan lukijalle pelkkää nimen mainintaa tutummiksi.

(43) Taksinkuljettaja löytää liikemies **Mauri Strömbergin** ammuttuna **Turun Hirvensalossa** sijaitsevasta talosta. Murha vaikuttaa teloitukselta. Lounaistuulen puskevat pilvet pimentävät marraskuisen taivaan, kun komisario **Eero Rantala** etenee yllättäen tutkinnanjohtajaksi.
(Lahtinen 2015)

Alaluvussa 5.1.4 käsittelin kirjailijaa esitteleviä jaksoja. Kirjailijaa kuvaamaan käytetyt substantiivit ovat usein ammattiin viittaavia (esimerkit 44 ja 45).

(44) Raimo Puustinen (s. 1955) on koulutukseltaan yleislääketieteen **erikoislääkäri**. [-]. Raimo Puustinen on työskennellyt Tampereen yliopistossa yleislääketieteen **professorina** vuodesta 2013.
(Puustinen 2015)

(45) Risto Lahtinen (1970) on turkulainen **esikoiskirjailija**, joka työskentelee **tiedottajana** Turun kaupungilla.
(Lahtinen 2015)

Kirjailijasta kerrottaessa substantiiveja käytetään myös silloin, kun kerrotaan esimerkiksi kirjailijan perheestä ja harrastuksista (esimerkki 46–48).

- (46) Kirjoittamisen lisäksi Talvitie pelaa **roolipelejä**, kiipeilee **kallioilla** ja seikkailee **luolissa**.
(Talvitie 2015)
- (47) AKU OJALA (s. 1983) pitää **hampurilaisista**, **progesta** ja vaivihkaisesta **surrealismista**. Hänellä on **kissa** ja **avopuoliso** jossain päin Helsinkiä.
(Ojala 2015)
- (48) Elämässä hänelle tärkeää on **kirjoittaminen**, **musiikki** sekä **metsä** ja hiljaiset **tilat**.
(Sajaniemi 2015)

Seuraavaksi tarkastelen sitä, millaisin substantiivein kerrotaan kirjasta ja sen juonesta. Aluksi analysoin sitä, millaista nimitystä kirjasta itsestään käytetään; nimitetäänkö sitä esimerkiksi kirjaksi, teokseksi tai romaaniksi sekä millä tavalla näiden eri nimitysten luomat mielikuvat kenties eroavat toisistaan tai onko mitä muita eroja niiden valinnan taustalla saattaisi vaikuttaa. Tämän jälkeen tarkastelen sitä, millaisia genreen tai tyyliin viittaavia nimityksiä kirjasta tai tarinasta käytetään ja pohdin sitä, mikä näiden nimitysten funktio on.

Kuten voi olettaakin, yleisimmät kirjaan viittaavat sanat ovat *romaan*i, *kirja* ja *teos*. Näihin sanoihin on saatettu liittää myös jokin etuliite, tyypillisimmin *esikois-* tai *ensimmäinen*, mutta aineistostani löytyvät myös esimerkiksi nimitykset *proosateos*, *episodiromaan*i sekä *viihderomaan*i. Itse tulkitseen, että kirjan nimittäminen romaaniksi, kirjaksi tai teokseksi on neutraali tapa viitata siihen, eikä tällöin sanavalinnalla ole tarkoitus tuoda lukijalle uutta tietoa teoksesta.

Huomionarvoista sen sijaan on, että sen mainitseminen, että kirja on kirjoittajansa esikoinen tai ensimmäinen, on kaikkein yleisin kirjasta kerrottu asia. Lähes kaikissa aineistoni teksteissä kirjaa nimitetään jollakin esikoisteokseen viittaavalla sanalla. Kahdeksasta takakansitekstistä puuttuu kirjaan viittaava sen ensimmäiseksi teokseksi yksilöivä nimitys, mutta näistä kahdeksasta takakannesta seitsemässä sen sijaan nimitetään kirjailijaa esikoiskirjailijaksi. Ainoastaan yhdestä takakansitekstistä siis puuttuu kokonaan tieto siitä, että kirja on kirjoittajansa ensimmäinen (proosa)teos. Voisi siis olettaa, että lukijoita kiinnostavat uudet kirjailijat, koska tämä asia tuodaan niin isossa osassa aineistoani ilmi.

Kirjaan saatetaan viitata myös sen juonen kautta, tyypillisimmin puhumalla tarinasta tai kertomuksesta. Nämä luovat mielikuvan juonesta, joka rakentaa yhtenäisen kokonaisuuden, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Joissain tapauksissa kuitenkin käytetään myös muita nimityksiä, jotka tuovat oman sävynsä takakansitekstiin ja luovat kenties lukijalle tiettyjä ennak-

ko-odotuksia kirjaa kohtaan. Esimerkiksi Ojalan teosta luonnehditaan odysseiaksi, joka aukeaa panoraamana (esimerkki 49). Kielitoimiston sanakirja määrittää odysseian seikkailuksi tai harharetkeksi (KS s.v. *odysseia*). Panoraama puolestaan tarkoittaa perusmerkitykseltään yleisnäkymää ja esimerkiksi panoraamakuva on sellainen kuva, joka esittää tavallista laajemman näkymän (ks. KS s.v. *panoraama, panoraamakuva*). Tarinan kuvaaminen panoraamana avautuvaksi odysseiaksi tähtääkin kenties siihen, että lukija odottaa tarinalta seikkailua, joka poikkeaa tavanomaisesta laajuudellaan ja jossa juonenkäänteet ovat yllättäviä ja ennalta-arvaamattomia.

- (49) Antelias kaupunki on nuoren miehen **odysseia** läpi kaupungin ja mielen sisävaruuden. [--] Antelias kaupunki aukeaa lukijan eteen **panoraamana** [--].
(Ojala 2015)

Monosen teoksen puolestaan kuvataan kutovan ”taitavan pelon ja kauhun verkon” (esimerkki 50). Perusmerkityksessään verkko tarkoittaa harvaa esimerkiksi langasta tai köydestä tehtyä kudosta ja myös metaforisemmin langasta tehtyä verkkoa muistuttavia järjestelmiä, kuten sähköverkko tai tietoverkko (KS s.v. *verkko*). Tämän metaforisemman merkityksen kautta myös romaanin kuvaaminen verkoksi on mahdollista ymmärtää. Tarinan verkon voisi kenties odottaa muodostuvan useammista juonenkäänteistä tai sivujuonista, jotka muodostavat ”harvan verkon”, siis kokonaisuuden, joka ei aukottomasti vastaa kaikkiin herättämiinsä kysymyksiin, vaan jättää osan niistä avoimiksi ja lukijan päättelykyvyn varaan.

- (50) JONNA MONOSEN **esikoisromaani** kutoo taitavan **pelon ja kauhun verkon** [--].
(Mononen 2015)

Samaan tapaan kirjan rakennetta kuvaava kirjan nimitys on myös Piispa-Hakalan kirjan nimeäminen episodiromaaniksi (esimerkki 51). Episodi tarkoittaa välikohtausta, sivutapahtumaa tai välivaihetta (KS s.v. *episodi*), ja sanan merkityksen tunteva lukija luultavasti pystyy päättelemään kirjan koostuvan toisistaan jossain määrin erillisistä kohtauksista. Koska teos nimetään romaaniksi eikä novellikokoelmaksi, lukija voinee olettaa, että kirjan kohtaukset – episodit – kuitenkin muodostavat lopulta yhtenäisen kokonaisuuden ja tarinan.

- (51) Pieniä sankaritekoja on **episodiromaani** ihmisistä, jotka solmivat sattumanvaraisia yhteyksiä.
(Piispa-Hakala 2015)

Aineistossani toistuvat myös erilaiset kirjan tyyllilajia kuvaavat nimitykset teokselle: sitä voidaan nimittää esimerkiksi reaalifantasiaksi, saduksi, fantasiaromaaniksi, aikamiesseikkailuksi tai teknotrilleriksi (esimerkit 52–54). Nähdäkseni tällä tavalla kirjaa kuvataan halutun kohderyhmän kiinnostuksen herättämiseksi.

(52) Se on runollinen, kiihkeä ja kiehtova kirja, mieleenpainuva **rakkaustarina** ja koskettava ainutkertaisen elämän ylistys.
(Bruun 2015)

(53) **Romaani** on myös kielellisesti ja temaattisesti poikkeuksellisen kunnianhimoinen **rikostarina** [--].
(Hiltunen 2015)

(54) KUUMEINEN **TEKNOTRILLERI** LÄHITULEVAISUUDEN MAAILMASTA
(Seppälä 2015)

Lopuksi tarkastelen sitä, millaisia substantiiveja aineistoni teksteissä käytetään silloin, kun kuvataan kirjan henkilöitä ja tapahtumapaikkoja. Tarkastelen ensisijaisesti yleisnimiä, joita käytetään henkilöiden ja paikkojen nimeämisessä. Jo tämän alaluvun alussa kävin lyhyesti läpi, että takakansiteksteissä erisnimiä käytetään mm. nimeämään yksilöidysti tapahtumapaikkoja ja päähenkilöitä.

Aineistossani näyttäisi tyypillisimmin kuvailtavan kirjan henkilöitä viittaamalla heihin erisnimellä. Aineistossani esiintyneitä erisnimiä tarkastelin tämän alaluvun alussa. Yleisnimiä käytetään jonkin verran, esimerkiksi silloin, kun on haluttu nostaa esiin henkilön ammatti (esimerkit 55 ja 56).

(55) Suomalainen **lääkäri** Lehto saapuu työskentelemään sairaalaan arabimaassa.
(Puustinen 2015)

(56) **Taksinkuljettaja** löytää liikemies Mauri Strömbergin ammuttuna Turun Hirvensalossa sijaitsevasta talosta. Murha vaikuttaa teloitukselta. Lounaistuulen puskemat pilvet pimentävät marraskuisen taivaan, kun komisario Eero Rantala etenee yllättäen **tutkinnanjohtajaksi**.
(Lahtinen 2015)

Joissain tapauksissa kirjojen henkilöitä määritetään myös sukupuolen kertovalla sanalla, kuten esimerkissä 57 käytetyt sanat poika ja isosisko. Nämä sanat myös yhdessä määritteiden-
sä (kuusivuotias, teini-ikäinen) kanssa kertovat toisaalta Veinin olevan lapsi, ja Merin häntä
vanhempi.

- (57) VEINI on kuusivuotias **poika**, jonka teini-ikäinen **isosisko** Meri katoaa.
(Mikkonen 2015)

Esimerkissä 58 puhutaan uhrista, mikä yhdistyy ajatukseen rikoksesta (ks. KS s.v. *uhri*).
Samassa esimerkissä myös puhutaan tapahtumapaikasta vain kylänä, kun useimmissa aineis-
toni teksteissä tapahtumapaikkaan viitataan erisnimellä, käyttämällä esimerkiksi kaupungin
nimeä. Tässäkin esimerkissä sijoitetaan tapahtumat maantieteellisesti kertomalla tapahtumien
sijoittuvan juuri nurmijärveläiseen kylään.

- (58) Vuonna 1959 neljätoistavuotias hiihtoretkellä ollut helsinkiläinen partiotyttö ta-
pettiin kahden muun **uhrin** kanssa nurmijärveläisessä **kylässä**. Samassa kylässä oli
kuusi vuosikymmentä aiemmin murhattu seitsemän ihmistä. Molempien joukkomur-
hien tekijänä oli renki.
(Talvio 2015)

Nähdäkseni yleisesti voinee sanoa, että silloin, kun kirjan henkilöön viitataan ainoastaan
yleisnimellä, kuten taksinkuljettajaan esimerkissä 56, lukijan annetaan ymmärtää, ettei tässä
ole kirjan päähenkilö. Henkilöt, jotka voidaan olettaa kirjan päähenkilöiksi, nimetään useim-
miten erisnimellä. Kun päähenkilöihin viitataan yleisnimellä, on yleensä kyse erisnimen edes-
sä olevasta määritteestä tai predikatiivimääritteestä (kuten esimerkissä 57).

5.2.3. Verbit – kuka tekee mitä?

Aloitin tarkastelemalla niitä verbejä, joiden subjektina on kyseinen kirja. Tarkastelen sekä
niitä tapauksia, joissa puhutaan kirjasta sen nimellä, että niitä, joissa kirjaan viitataan esimer-
kiksi sanoilla romaani, teos, dekkari jne. Aineistoni perusteella vaikuttaisi olevan tyypillistä
liittää kirjaan viittaavan ilmauksen yhteyteen olla-verbi, jonka jälkeen predikatiivina on ku-
vausta esimerkiksi kirjan juonesta, tyylistä tai teemoista. (Esimerkit 59 ja 60.)

- (59) Arabia **on** kirjoittajan ensimmäinen proosateos.
(Puustinen 2015)

- (60) Epäsoinnun periaatteet **on** hänen rakkauskirjeensä sivistysyliopistolle.
(Talvitie 2015)

Oman kokemukseni mukaan kirjoista keskusteltaessa useimmiten yksi ensimmäisiä kysymyksiä kirjaa koskien on: ”Mistä se kertoo?” Tämän takia onkin yllättävää, että aineistosani esiintyy ainoastaan kolme kertaa ilmaus ”kirja kertoo”. Kuitenkin olennainen osa takakansitekstiä on kuvata kirjan juoni, siis kertoa lukijalle mistä kirja kertoo. Tästä johtuen onkin mielenkiintoista tarkastella niitä verbejä, joita käytetään kertoa-verbin sijasta. Samalla pohdin niiden semantiikkaa ja sitä, mitä valitut verbit kenties itsessään kertovat kirjasta.

Kertomisen sijaan kirjan mainitaan piirtävän tai näyttävän lukijalle jotain (esimerkit 61–63) . Osassa takakansitekstejä kirja myös vie lukijan jonnekin tai tuo lukijalle jotain. Tästä tulee mieleen kirjoittajille usein annettava ohje ”näytä, älä kerro”, joka kenties on tarttunut myös kirjojen takakansitekstien kirjoittajiin. Kenties siis kertoa-verbin tilalla nähtävät verbi-valinnat kertovat siitä, että lukijalle ei haluta antaa passiivisen tarinan seuraajan roolia, vaan lukijan roolia halutaan korostaa: tämä ei ole ainoastaan joku, joka seuraa kirjan kertomaa tarinaa, vaan kirja näyttää tai piirtää lukijalle tapahtumia, joissa lukija on tavallaan ”sisällä”. Nämä sanavalinnat kenties linkittyvät myös nykyaikaiseen näkemykseen siitä, ettei kirjoittaja pysty kirjoittamaan merkityksiä tekstinsä sisään; lukijan tulkinta tekstistä on vasta se, joka rakentaa merkitykset ja merkitykset rakentuvat kontekstin kautta kieltä käytettäessä (Luukka 2000: 92–93; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14).

- (61) ASSURIN KEHRÄ **on** muinaisesta mytologiasta ammentava, vangitseva romaani [--]. Se **kertoo** suurten mullistusten aikakaudesta, 600-luvun lopusta ennen ajanlaskun alkua.
(Eirola 2015)
- (62) Teksti **piirtää** herkullisen ja tarkan kuvan siitä, millaista tuon elämän pitäisi olla ja **näyttää** julman vääjäämättömästi, millaista se oikeasti on.
(Haatanen 2015)
- (63) Kun kuulet laulun varjojen **vie** lukijansa eri aikakausille huomaamaan, ettei ihminen ole muuttuvainen.
(Dannebey 2015)

Näiden lisäksi aineistossani esiintyy kirjan yhteydessä verbejä, jotka nähdäkseni kuvaavat sitä, ettei kirja pyrikään kertomaan lukijalleen vastauksia. Aineistoni takakansitekstit kuvaavat kirjan mm. pohtivan, kysyvän ja antavan äänen (esimerkki 64). Kun kirjan kerrotaan pohtivan tai kysyvän, tulkitsen tämän niin, että kirja kertoo mainituista teemoista, mutta se ei kuitenkaan anna lukijalle lopullisia vastauksia aiheeseen liittyen. Toisaalta maininta siitä, että kirja antaa äänen jollekin eroaa nähdäkseni kysymisestä ja pohtimisesta jossain määrin. Äänen antaminen luo tulkintani mukaan mielikuvan siitä, että kirja ikään kuin toimii vain väli-
neenä, jonka avulla jokin toinen taho voi kertoa tarinansa.

- (64) Liisa Rinteen esikoisromaani **antaa äänen** adoption eri osapuolille. Odotus **pohtii** perheen olemusta sekä vanhemman ja lapsen odotuksia.
(Rinne 2015)

Viimeisenä ryhmänä niistä verbeistä, joiden subjektina on itse kirja, ovat ne verbit, jotka kuvaavat kirjan juonen rakentumista. Tästä esimerkkejä ovat ne aineiston tekstit, joissa kirja aukeaa, kutoo (verkon) tai kurottaa kohti jotakin (esimerkit 65–67). Samaan joukkoon lasken myös ne verbit, joissa kerrotaan kirjan teemojen sekoittuvan, nivoutuvan tai kietoutuvan. Kuten esitin luvussa 5.2.2, verkko viittaa löyhään kudelman ja tarinan yhteydessä käytettynä vertautuu todelliseen, langasta tai vastaavasta valmistettuun verkkoon. Tuolloin kuvasin, että verkko on löyhä kudelman, ja että tarinan tai kirjan vertaaminen verkkoon luo mielikuvan toisiinsa linkittyvistä juonenkäänteistä, jotka eivät vastaa kaikkiin lukijalle herääviin kysymyksiin. Tältä pohjalta tarkasteltuna se, että romaani kutoo verkon tuo melko vähän uutta informaatiota lukijalle pelkän verkon mainitsemiseen verrattuna. Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. *kutoa*) esittää kutoa-verbille kuvaannollisessa merkityksessä esimerkit ”Kutoa romaani ajan tapahtumista” ja ”Huilu kutoo heleän sävelkuvionsa orkesteritaustaan”. Näiden pohjalta voitaneen päätellä, että vertauskuvallisesti käytettynä kutominen viittaa eri asioiden yhdistämiseen jonkinlaiseksi kokonaisuudeksi.

Ojalan teoksen takakansitekstissä kerrotaan kirjan aukeavan lukijan eteen (esimerkki 66). Aueta voi tarkoittaa esimerkiksi edessä tai näkyvissä olemista, ymmärrettäväksi tulemistä tai johtamista ja kulkuaukon avautumista (KS s.v. *aueta*). Koska samassa lauseessa kuvataan teosta panoraamaksi, tulkitsisin tässä tarkoitettavan joko teoksen aukeavan lukijan eteen tai nähtäväksi tai johonkin (tuntemattomaan) johtavan kulkuaukon avautumista.

Kielitoimiston sanakirjan määrittelee kurottamisen käden, pään tai jonkin esineen ojentamiseksi mahdollisimman pitkälle, tai ojentamisen yrittämiseksi (KS s.v. *kurkottaa*). Kun

kirjan kerrotaan kurottavan kohti ihmisenä olemisen mysteeriä (esimerkki 67), tulkitsisin tämän tarkoittavan sitä, että teos pyrkii ojentumaan mahdollisimman pitkälle kohti mainittua mysteeriä. Takakansitekstin perusteella lukija ei kuitenkaan tiedä, miten pitkälle ojentuminen todellisuudessa menee vai jääkö se kenties pelkäksi yritykseksi.

- (65) JONNA MONOSEN esikoisromaani **kutoo** taitavan pelon ja kauhun verkon, joka pitää lukijan pauloissaan yllättävään ja karmaisevaan loppuun saakka. (Mononen 2015)
- (66) Antelias kaupunki on nuoren miehen odysseia läpi kaupungin ja mielen sisävaruuden. [--] Antelias kaupunki **aukeaa** lukijan eteen panoraamana. (Ojala 2015)
- (67) Pedot **on** moniääninen, vahvatunnelmainen esikoisromaani, joka **kurottaa** kohti ihmisenä olemisen mysteeriä. (Sajaniemi 2015)

Lisäksi aineistossani esiintyy joitakin sellaisia verbejä, joiden pääasiallinen funktio lie-nee lukijan vakuuttaminen siitä, että kirja on vaikuttava ja mukaansatempaava (esimerkit 68 ja 69). Kielitoimiston sanakirjan mukaan *lumota* tarkoittaa sitä, että jokin vetää vastustamattomasti puoleensa (KS s.v. *lumota*). Kun kirjan kerrotaan lumoavan jo ensiriveiltä lähtien, halutaan luoda lukijalle mielikuva kirjasta, jota ei maltaisi laskea käsistään lukemisen aloitettuaan.

Kielitoimiston sanakirja määrittää säästämisen yhdeksi merkitykseksi jonkun suojelemisen esimerkiksi liialta rasitukselta (KS s.v. *säästää*). Kun kirjasta kerrotaan, ettei se säästä ketään, etenkin lukijaansa, rakennetaan mielikuvaa kirjasta intensiivisenä, kenties rankkojakin aiheita käsittelevänä tarinana, joka herättää lukijassa ajatuksia ja jää kenties mieleen pitkäksi ajaksi.

- (68) NUOREN ESIKOISKIRJAILIJAN TAIDOKAS FANTASIA **LUMOAA** ENSIRIVEILTÄ. (Sammalisto 2015)
- (69) Romaani on myös kielellisesti ja temaattisesti poikkeuksellisen kunnianhimoinen rikostarina, joka **ei säästä** ketään. Vähiten lukijaansa. (Hiltunen 2015)

Edellä viittasin siihen, että vaikka kirjailija on romaanin tarinan kirjoittanut, takakansiteksteissä useimmiten mainitaan kirjan kertovan tarinaa, näin ollen siis kirjan rooli on olla aktiivinen toimija tarinan kertomisessa. Seuraavaksi tarkastelenkin, mitä kirjailijan kerrotaan tekevän, eli millaisia verbejä käytetään niissä lauseissa, joissa kirjailija on subjektina.

Kirjailijan esittelyssä useimmin toistuu olla-verbi: kerrotaan, mitä kirjailija on. Myös perfektin toistuu, kun kerrotaan kirjailijan taustasta, eli käytännössä siitä, mitä hän on tehnyt aikaisemmin. Presensia käytetään, kun kerrotaan esimerkiksi kirjailijan harrastuksista tai siitä, miten hän kirjoittaa tai rakentaa juuri tätä kyseistä tarinaa.

Tyypillisimpiä kirjailijaan liitettäviä verbejä näyttävät aineistoni perusteella olevan työskenteleminen, opiskeleminen, pitäminen ja harrastaminen. Myös olla-verbin avulla kuvataan useimmiten näitä asioita. Silloinkin, kun kirjailijaan liitetään predikaatiksi jokin muu verbi, näyttäisi näiden asioiden kuvaaminen olevan usein tavoitteena (esimerkki 70). Esimerkissä 70 on valittu sana *painia* kuvaamaan kirjailijan. Vertauskuvallisessa merkityksessä sanaa käytetään silloin, kun painitaan jonkin vaikean ongelman kimpussa (KS s.v. *painia*). Tämän takia käytetty sanavalinta luo erilaisen mielikuvan kuin jos olisi kerrottu Artun työskentelevän ympäristönsuojelutehtävien parissa.

- (70) [--] Arttu **painii** päivätyönään ympäristönsuojelutehtävien parissa Satakunnassa.
(Tuominen 2015)

Edellä mainitsin, että suurin osa verbeistä, joiden subjektina on kirjailija, viittaavat kirjailijan töihin, opintoihin tai harrastuksiin. Aineistossani on kuitenkin myös muutamia lauseita, joissa kirjailijan kirjoittamiseen tai tarinankerrontaan viitataan lauseella, jossa kirjailija itse on subjektina. Useimmiten esimerkiksi kirjan teemoihin, juoneen tai tyyliin liittyvät asiat kerrotaan siten, että subjektina on kirja, näitä tapauksia tarkastelin tämän luvun alussa. Esimerkeissä 71–73 viitataan valituilla verbeillä kirjailijan kirjoittamiseen tai tarinankerrontaan. Esimerkissä 71 kerrotaan Ojalan kuljettavan päähenkilöään, mikä linkittyy Ojalan teoksen takakansitekstin kokonaisuuteen, jossa puhutaan esimerkiksi odysseiasta, eksymisestä sekä siitä, ettei ”koskaan voi olla varma, mihin kaupunki johdattaa”.

- (71) Aku Ojala **kuljettaa** päähenkilöään [--].
(Ojala 2015)

Esimerkissä 72 puolestaan viitataan nähdäkseni enemmän tarinankerrontaan, kun puhutaan kirjoittaneen rakentaneen yhteyden kahden tragedian välille. Rakentamisella viitataan tässä nähdäkseni luomiseen (KS s.v. *rakentaa*), eli viitataan siihen, että kirjan tarina on kirjoittajansa luomus ja aikaansaannos.

- (72) Kirjoittaja **rakentaa** faktojen ja fiktion avulla kiinnostavan yhteyden kahden tragedian välille.
(Talvitie 2015)

Useimmiten aineistossani on kuvattu tyyliä, jolla kirja on kirjoitettu ensisijaisesti kirjan tai tarinan ominaisuutena. Kun tyyliä onkin kuvattu sen kautta, millä tavalla kirjailija on teoksensa kirjoittanut (esimerkki 73), muuttuu nähdäkseni tyyli kirjan ominaisuudesta kirjailijan ominaisuudeksi tai osoitukseksi kirjailijan taidoista ja kyvyistä. Voinee jopa sanoa, että kun kirjoitustyyliä kuvataan kirjailijan eikä teoksen näkökulmasta, pyritään rakentamaan kirjailijan brändiä tietyn tyylin kirjoittajana, jolloin esikoisteoksesta pitäneiden lukijoiden voisi olettaa todennäköisemmin ostavan mahdollisen seuraavan teoksen kirjailijan nimen perusteella.

- (73) Hän **kirjoittaa** tarkkanäköisesti, ihmisen pään sisäistä maailmaa luodaten.
(Piispa-Hakala 2015)

- (74) Esikoisteos on osa laajempaa projektia, jonka puitteissa kirjoittajat **käsittelevät** fiktion keinoin ajankohtaisia yhteiskunnallisia ongelmia.
(Neva 2015)

Lopuksi tarkastelen aineistostani löytyviä passiivimuotoisia verbejä. Passiivilla tarkoitetaan ilmausta, jossa virkkeen aktiivista toimijaa, subjektia, ei tiedetä tai sitä ei haluta kertoa. Tämän lisäksi rajatumminkin käytettäviä passiivi-ilmauksia ovat muutospassiivi, tilapassiivi sekä johdospassiivi. (Passiivista ks. VISK §1313.) Niiden rinnalla nostan tarkasteluun ns. nollapersoonaverbit. Nollapersoonalla tarkoitetaan tilannetta, jossa persoonamuotoisen verbin yhteydestä on jätetty subjekti pois siten, että sitä käytetään passiivinomaisesti tai yleistävässä merkityksessä (nollapersoonasta ks. esim. VISK § 1347). Analysoidessani aineistostani löytyviä passiivi-ilmauksia ja nollapersoonailmauksia käytän tulkintani tukena näitä VISKin määritelmiä. Ensisijaisesti jaottelen aineistostani nostamani passiivinomaiset ilmaukset sen mukaan, millaiseksi tulkiten niiden roolin takakansitekstissä sen markkinoivan funktion huomioiden.

Ei liene yllättävää, että aineistossani esiintyy tyypillisimpiä passiivisia ilmauksia. Siis niitä, joissa tekijä halutaan piilottaa lukijalta (esimerkit 75 ja 76).

(75) Kaupungin lapset **kuljetetaan** orjiksi myyttiseen Babyloniin.
(Eirola 2015)

(76) [--] veli **on nähty** ratikassa matkalla kohti Katajanokkaa ja satamaa.
(Sarvilinna 2015)

Näissä kaikkein tyypillisimmissä ilmauksissa lukijalle jätetään kertomatta, kuka lauseessa kuvatus asian tekee. Esimerkkiä 75 edeltävässä lauseessa mainitaan ”ennennäkemätön vihollinen”, jonka lukija voi olettaa myös olevan se, joka kuljettaa kaupungin lapset orjiksi. Lasken tämän passiivin kuitenkin tekijän piilottavien mukaan, koska tekstiyhteydestä ei pysty päättelemään suoraan, kuka tuo ennennäkemätön vihollinen on, eikä toisaalta myöskään sano- ta suoraan, että juuri tuo vihollinen on se, joka kuljettaa lapset orjiksi.

Esimerkin 76 tapauksessa tulkitsen, että lauseesta on häivytetty subjekti, koska halutaan korostaa lauseen objektia, siis sitä, kuka on nähty. Tässä tapauksessa siis kirjoittaja joko ei ole tiennyt, kuka veljen näki tai ei ole pitänyt sitä relevanttina. Esimerkin 77 tapauksessa kuvataan takakansitekstissä muutamalla virkkeellä kirjan lähtötilanne tarinanomaisesti: ensin kerrotaan perusasetelma tekijää häivyttäen, mutta lopuksi kerrotaan kuitenkin myös passiivilauseessa häivytetty tekijä.

(77) Vuonna 1959 neljätoistavuotias hiihtoretkellä ollut helsinkiläinen partiotyttö **ta-
pettiin** kahden muun uhrin kanssa nurmijärveläisessä kylässä. Samassa kylässä **oli**
kuusi vuosikymmentä aiemmin **murhattu** seitsemän ihmistä. Molempien joukkomur-
hien **tekijänä oli renki**.
(Talvio 2015)

Aineistossani toistuvat myös passiivi-ilmaukset, joiden tekstikontekstista selviää yksiselitteisesti, kuka todellisuudessa lauseessa on toimijana (esimerkit 78 ja 79). Tulkitsen passiivin valinnan liittyvän näissä tilanteissa siihen, että kirjoittaja on halunnut pyrkiä välttämään tekijän toistamista ja tiivistämään ilmaisuja.

(78) Kun tippukiviluolan suuaukko sortuu, joukko saksalaisia turisteja jää satimeen. [--]
] Vettä saadaan **maanalaisesta** järvestä [--]
(Mononen 2015)

- (79) Hän päättää kutsua vanhat kaverukset vielä kerran koolle lapsuuden maisemiin. [-] Mummulan pihassa **nautitaan** perinneherkkua, renkolaista talkkunaa, ja sen kyyti-
pojaksi viljalti nestemäistä apetta.
(Salonen 2015)

Aineistossa esiintyy myös sellaisia passiivi-ilmauksia, joiden toimijaa ei pysty yksiselitteisesti yhdistämään tiettyyn henkilöön tai henkilökoukoon, mutta joissa lukija ymmärtää viitattavan yleisesti kirjan henkilöihin (esimerkki 80). Tässä tapauksessa alkuun kerrotaan henkilöahmoista sen verran, että kyse on nuorista yliopisto-opiskelijoista. Sen jälkeen kuvataan toisaalta heidän tekemisiään, mutta samalla käytetty passiivimuoto antaa ymmärtää, että kyse on myös yleistyksestä, eli luettelossa mainitaan niitä asioita, joita nuoret opiskelijat yleensä tekevät.

- (80) Nuorilla yliopisto-opiskelijoilla on asiat kuten kaltaisillaan on. **Käydään** luennoilla, baareissa, juhlissa, **paritellaan, pariudutaan, ja puhutaan** vasta luettua omana ne-rokkuutena. **Kirjoitellaan** vessan seinälle.
(Raunio 2015)

Aina ei kuitenkaan ole lukijalle selvää, keneen passiivi-ilmauksella pyritään viittaamaan (esimerkki 81). Tarkoittaako virke sitä, että tarinan edetessä lukija uskoo arvoitusten ratkeamiseen, vai kenen uskomisesta tässä puhutaan? Kun puhutaan ratkeamiseen uskomisesta ratkeamisen sijasta, jätetään tilaa myös mahdollisuudelle, etteivät arvoitukset ratkeakaan.

- (81) Tukkasurma on vauhdikas ja monitahoinen dekkari, jossa **uskotaan** piinallisten arvoitusten ratkeamiseen.
(Pulli 2015)

Joissain tapauksissa aineistossani on myös sellaisia passiivi- tai nollapersoonailmauksia, joilla viitataan tarinan ulkopuoliseen toimijaan (esimerkit 82 ja 83).

- (82) Epäsoinnun periaatteita **voi luonnehtia** reaalfantasiaksi
(Talvitie 2015)

- (83) Anu Kaajan esikoisteoksessa Muodonmuuttoilmoitus metamorfoosit, myyttiset olennot ja traagiset kohtalot **herätetään** henkiin mitä odottamattomimmissa yhteyksissä.
(Kaaja 2015)

Yllä olevissa esimerkeissä lukijan on melko helppo päätellä, kuka lauseissa on toimijana, mutta tekijää ei kuitenkaan ole haluttu kirjoittaa ilmi. Esimerkissä 82 teosta luonnehtii todennäköisesti takakansitekstin kirjoittaja, mutta kirjoittaja häivyttämällä saadaan aikaan luonnehdinnan yleispätevämpi sävy: kuka tahansa voisi luonnehtia kirjaa tällä samalla tavalla.

Esimerkin 83 tapaus sen sijaan on toisenlainen. Tuossa mainitaan kirjailija nimeltä virkkeen alussa, mutta kuitenkin henkiin herättäminen kerrotaan passiivissa sen sijaan, että kerrottaisiin kirjoittajan herättäneen mainitut olennot ja kohtalot henkiin. Saman asian olisi voinut myös ilmaista näin: ”Esikoisteoksessaan Muodonmuuttoilmoitus Anu Kaaja herättää henkiin metamorfoosit, myyttiset olennot ja traagiset kohtalot mitä odottamattomimmissa yhteyksissä.” Mitä takakanteen valitusta tavasta voi päätellä? Mikä on se tyyli tai mielikuva, johon ratkaisulla on pyritty? Kenties tällä ratkaisulla, jossa on haluttu häivyttää kirjailijan roolia tarinan kertojana, on pyritty luomaan mielikuvaa teoksen tarinoiden etenemisestä ”omalla painollaan”; metamorfoosit, olennot ja kohtalot heräävät henkiin näennäisesti ilman ulkopuolista herättäjää.

Aineistossani nollapersoonaa käytetään sille tyypilliseen tapaan yleistävässä merkityksessä, jolla kuitenkin voidaan samaan aikaan tulkita viitattavan yhtä lailla sekä kirjoittajaan että lukijaan (esimerkit 84 ja 85). Toisaalta esimerkin 84 tapauksessa voidaan kenties tulkita myös, että kirjassa jännitetään, tuleeko ensin maaliviiva vai ambulanssi. Sen sijaan esimerkin 85 tapauksessa on kyse nähdäkseni siitä, että kirjoittaja ei ole nähnyt kyseisen kaltaista kirjaa usein, minkä lisäksi olettaa, ettei lukijakaan.

(84) Lopussa **jännittää**, kumpi tulee ensiksi vastaan, maaliviiva vai ambulanssi.
(Seppänen 2015)

(85) Näin rohkeaa ja mielikuvituksellista teosta **näkee** harvoin.
(Kaaja 2015)

Kirjailijaa esittelevissä osioissa käytetään lähes yksinomaan persoonamuotoisia verbejä. Näitä tapauksia, joissa kirjailija on lauseen subjektina, olen käsitellyt jo aiemmin tässä luvussa. Ainoat kirjailijaan viittaavat passiivi-ilmaukset aineistossani viittaavat kirjailijan taustaan (esimerkit 86 ja 87). Näissä tapauksissa kirjailijan ammatillista taustaa ei kuvatakaan sen kautta, mitä kirjailija on aiemmin tehnyt, vaan siitä käsin, mistä lukija hänet todennäköisesti tietää.

- (86) Hänet **on nähty** eri rooleissa elokuva-, tv- ja teatterituotannoissa 1990-luvun alusta lähtien.
(Nissinen 2015)
- (87) Hänet **tunnetaan** mm. näytelmistään *Puputyttö* ja *Broken Heart Story*.
(Turunen 2015)

5.4 Muut promotionaalisuuden keinot takakansiteksteissä

Muiden kielellisten keinojen tarkastelun aloitan lauserakenteista. Aineistoni takakansitekstejä tarkastellessa huomio kiinnittyy ensin siihen, että teksteissä enemmistössä ovat lyhyehköt, yhdestä tai kahdesta lauseesta koostuvat virkkeet. Tämä ei nähdäkseni ole yllättävää, koska takakansitekstit on suunniteltu siten, että ne ovat mahdollisimman nopealukuisia, joten lukijaa pyritään palvelemaan siten, ettei hänen tarvitse lukea samaa virkettä useampaan kertaan.

Vaikka joissain aineistoni teksteistä on tiivistetty kirjan juoni yhteen pitkään virkkeeseen (esimerkki 88), tyypillisempi ratkaisu on pilkkoa tiiviskin juonikuvaus useampaan lyhyeen virkkeeseen, usein jopa pelkkiin päälauseisiin (esimerkki 89).

- (88) Antero yrittää kirjoittaa, mutta aihe pakenee, ja kun hän lähtee perään, hän löytää itsensä panemasta tyttöystävänsä kaveria, mielenosoituksesta, milloin mistäkin.
(Ojala 2015)
- (89) Suomalainen lääkäri Lehto saapuu työskentelemään sairaalaan arabimaassa. Hänen sopeutumisensa vieraaseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin ovat yllätyksiä täynnä. Tapahtumien kiihtyessä ja laajetessa kirjoittaja tunkeutuu vuorovaikutuksellisen ongelmakentän mätäpesäkkeisiin kirurgimaisella tarkkuudella.
(Puustinen 2015)

Pidemmät virkkeet koostuvat useammin ketjutetuista määritteistä ja runsaasta kuvailusta kuin usean lauseen muodostamista pitkistä virkkeistä (ks esimerkki 90). Luultavasti tällä pyritään selkeään kieleen, koska lukija tuskin haluaa tavalla takakansitekstin virkkeitä useaan kertaan ymmärtääkseen ne.

- (90) Tytti Karakosken, kohta viisikymppisen kustannuspäällikön **energia, into ja uteliaisuus** maailmaa kohtaan lopahtavat.
(Haatanen 2015)

Seuraavaksi tarkastelen aineistossani esiintyviä lausetyyppejä, toteavien lauseiden ja kysymyslauseiden esiintymistä aineistossani. Ennakko-oletukseni oli, että takakansiteksteissä esiintyy jonkin verran kysymyslauseita, joiden avulla herätetään avoimia kysymyksiä, joihin vastaukset saa lukemalla kirjan kokonaan. Vaikka aineistossa esiintyi kysymyslauseita lukijan uteliaisuutta herättämässä, ei niiden määrä ollut erityisen huomattava. Koko aineistostani kymmenessä takakansitekstissä esiintyi yksi tai useampi kysymyslause. Useimmiten yhden kirjan kansiteksteissä oli yksi tai kaksi kysymyslauseita, mutta Monosen kirjan takakannessa niitä oli peräti neljä (esimerkki 91). Nämä kysymykset ovat takakansitekstin alussa ennen juonikuvausta, jolloin ne niiden tehtävänä on nähdäkseni herättää lukijan huomio ja kiinnostus. Tätä tulkintaa tukee myös niiden kirjoittaminen kokonaan isoilla kirjaimilla. Samalla kun ne kysymyksinä puhuttelevat lukijaa ja herättävät mielenkiinnon, ne myös ohjaavat ajatukset kirjan tapahtumien alkuasetelmaan, joka kuvataan takakannessa seuraavaksi.

- (91) KUMPAA PELKÄÄT ENEMMÄN: PIMEÄÄ VAIKO NÄLKÄÄ? ENTÄ JOS ET VOI VALITA? JOSPA NE MOLEMMAT VALITSEVAT SINUT? JA LISÄKSI SAAT PELÄTÄ?
(Mononen 2015)

Toinen mielenkiintoinen tapaus aineistoni kysymyslauseissa on Repon teoksen takakansiteksti, joka kysymyksen esittämisen lisäksi myös vastaa siihen (esimerkki 92).

- (92) Kuka toimii luonnonmukaisesti? Ainakin pystykorvat Kiiski ja Saarikka, ja tietysti metsä.
(Repo 2015)

Toistuva piirre aineistoni teksteissä ovat eritasoiset vastakkainasettelut (esimerkit 93 ja 94). Tulkitsen niiden taustalla vaikuttavan pyrkimyksen olevan jännitteen luominen lukijan mielessä, jolloin lukija kiinnostuu kenties lukemaan koko teoksen selvittääkseen, miten tämä luotu jännite teoksessa puretaan.

- (93) Hänellä on harvinainen taito kuvata **vaikeita asioita lempeän huumorin läpi** niin, että lukijaa **sekä itkettää että naurattaa**.
(Lehtola 2015)

- (94) Kaajan kielessä **rivo häpeilemättömyys** vaihtelee **lyyrisen ja herkän** kanssa. Kirjan tarinat ovat **yhtä aikaa fantasmaattisia ja realistisia**, ne **kätkevät ja paljastavat** kaiken sen, mikä on ihmiselle **tärkeää ja vaikeaa** [--]
(Kaaja 2015)

Lotta Sonnisen mukaan yksi takakansitekstien toistuva piirre on kolmen kohdan luettelot (Virkkula 2017). Myös omassa aineistossani näkyy runsaasti sekä luetteloja että useamman adjektiivin tai kuvailevan substantiivin rimpsuja. Aineistossani toistuvat sekä kaksi- että kolmiosaiset luettelot ja määriteketjut. Näitä kahden ja kolmen kohdan luetteloja esiintyy niin kirjan juonta (esimerkki 95) tai henkilöihahmoja (esimerkki 96) kuin kirjailijan taustaa (esimerkki 97) ja harrastuksiakin (esimerkki 98) kuvatessa.

- (95) **HYYTÄVÄN AJANKOHTAINEN TRILLERI TULEVAISUUDEN SUOMESTA, JOSSA TIETO, VALTA JA RAHA OVAT YHTÄ.**
(Mäkinen 2015)

- (96) Suomalainen Anna, **ahkera** ja **päättäväinen**, tulee 90-luvun alussa Yhdysvaltoihin opiskelemaan. Haaveissa on **amerikkalainen aviomies, kiinnostava ura ja olemisen uudennainen vapaus.**
(Bruun 2015)

- (97) Hän on kirjoittanut useita oman alansa tietokirjoja, kehittänyt liikuntapelejä sekä laatinut lorukokoelmia.
(Pulli 2015)

- (98) Kirjoittamisen lisäksi Talvitie **pelaa roolipelejä, kiipeilee kallioilla ja seikkailee luolissa.**
(Talvitie 2015)

Seuraavaksi tarkastelen aineistossani esiintyviä modaalisia ilmauksia. Modaalisuudella tarkoitetaan sellaisia ilmauksia, joilla puhuja tai kirjoittaja ottaa kantaa sanotun tai kirjoitetun asian todenmukaisuuteen ja toteutumismahdollisuuksiin. Modaalisuutta voidaan ilmaista esimerkiksi modaalisilla adverbeilla, modaaliverbeillä, verbien eri moduksilla. (VISK §1551.) Pääasiassa aineistossani esiintyy toteavia lauseita, joissa ei esiinny toteutumismahdollisuuksia tai todenmukaisuutta arvioivia kielenaineiksia. Myös modaalisuutta ilmaisevia ilmauksia kuitenkin esiintyy (esimerkit 99 ja 100).

(99) [--] mikä tahansa **saattaa** avata reitin hurmaavaan pienoistarinaan tai synnyttää äkkiväärän mikroeseen.
(Ojala 2015)

(100) [--] lähentyminen ennakkoluulojen puristuksessa on **miltei mahdotonta**.
(Puustinen 2015)

Tapahtuman epävarmuutta kuvaavista ilmauksista tyypillisin aineistossani on kirjan henkilön toimintaa kuvaaminen *yrittää tehdä* -rakenteella (esimerkit 101 ja 102). Tulkitsen tämän modaalisuutta ilmaisevaksi, koska tuolla rakenteella ilmaistaan henkilön toimintaa, mutta samalla jätetään ottamatta kantaa siihen, onnistuuko henkilö toiminnassa, jota yrittää.

(101) Anna **yrittää elää** kuluttaen mahdollisimman vähän [--]
(Piispa-Hakala 2015)

(102) Hän **yrittää pelastaa** syyttömän naisen kuolemantuomiolta [--]
(Mäkinen 2015)

Viimeinen aineistostani nouseva toistuva piirre on se, että sen sijaan, että kerrotaisiin, miten jokin asia on, kerrotaan, miltä se kirjan henkilöistä tuntuu tai vaikuttaa (esimerkit 103 ja 104). Tulkitsisin nämä siten, että näin pyritään jo takakansitekstissä luomaan suhdetta ja tundesidettä lukijan ja kirjan henkilöihahmojen välille. Toisaalta tällä tavoin myös pehmennetään kerrotun asian varmuutta: asia ei välttämättä ole näin, mutta siltä se kirjan henkilöistä tuntuu.

(103) YLIOPISTO heidän ympärillään kätkee jotain pelottavaa ja vaarallista, jota vastaan niin kvantitatiiviset kuin kvalitatiivisetkin kenttätyön menetelmät **tuntuvat** voimattomilta.
(Talvitie 2015)

(104) Virallinen tutkinta **tuntuu** etenevän tuskastuttavan hitaasti, ja Maaria tajuaa olevansa itsekin epäiltyjen joukossa.
(Pulli 2015)

5.5 Yhteenveto

Edellä erittelin näkökulma kerrallaan niitä keinoja, joita aineistoni takakansitekstissä käytetään lukijan vakuuttamiseksi. Seuraavassa vedän lyhyesti yhteen tekemäni havainnot. Aloitan kertaamalla ne osiot, joista takakansitekstit rakentuvat sekä mitä huomioita tein omasta aineistostani osioihin liittyen. Sen jälkeen käyn lyhyesti lävitse ne näkökulmat, joita aineistoni perusteella käytetään lukijan kiinnostuksen herättämiseksi sekä pohdin, millä tavoin ne linkittyvät takakansitekstin markkinoivaan funktioon.

Takakansitekstissä on suhteellisen vähän tilaa vakuuttaa lukija siitä, että juuri tämä kirja on lukemisen tai ostamisen arvoinen. Tämän takia siinä pitää pystyä tuomaan kirjan vahvuudet ja kirjoitustyyli hyvin tiiviisti ilmi. Nähdäkseni osa takakansitekstien ominaispiirteistä voidaan perustella markkinoivan diskurssin kautta, eli ne pohjaavat takakansitekstin funktioon kirjan markkinoimisessa. Osa ominaispiirteistä ei linkity niinkään tuohon markkinoivaan diskurssiin, vaan niiden voidaan olettaa selittyvän sillä, että takakansitekstissä käytettävissä oleva tila on hyvin rajattu, minkä lisäksi ne luetaan tyypillisesti hyvin nopeasti.

Luvussa 5.1 esittelin ne jaksot, joista kirjojen takakansitekstit Öhmanin (2011: 43) mukaan rakentuvat: kiinnostuksen herättäminen, kirjailijan esittely, sisällön kuvailu ja kirjan arvostelu. Öhmanin mukaan näistä jaksoista pakollinen on ainoastaan sisällön kuvailu, joka onkin hänen mukaansa genreä määrittävä jakso. Oman aineistoni perusteella jonkinlainen sisällön kuvailu löytyy jokaisesta takakansitekstistä. Kaikissa tapauksissa se ei kuitenkaan esiinny selkeästi omana jaksonaan, vaan sisältöä saatetaan kuvailla myös esimerkiksi osiossa, joka tyyliltään muistuttaa enemmän kirjaa arvioivaa jaksoa (esimerkki 105). Talvion teoksessa sisällönkuvailu tapahtuu teoksen ingressiksi nostetussa, siis kiinnostuksen herättämiseen tähtäävässä, osiossa (esimerkki 106).

(105) Kolme maailmanloppua on Erkkä Mykkäsen esikoisteos, raikas ja arvaamaton proosakokoelma rakkaudesta ja kuolemasta. Mykkäsen aikuisten satuihin kasautuu koko maailma – absurdi, julma ja kutsuva.
(Mykkänen 2015)

(106) Vuonna 1959 neljätoistavuotias hiihtoretkellä ollut helsinkiläinen partiotyttö tapettiin kahden muun uhrin kanssa nurmijärveläisessä kylässä. Samassa kylässä oli kuusi vuosikymmentä aiemmin murhattu seitsemän ihmistä. Molempien joukkomurhien tekijänä oli renki.
(Talvio 2015)

Aluvussa 5.1.2 pohdin sitä, onko Turusen teoksen takakansiteksti sitaatti kirjasta vai sisällön kuvailua. Mikäli sen tulkitsee lainaukseksi kirjasta, jää Turusen kirjan takakansitekstistä puuttumaan varsinainen sisältöä kuvaileva osio, sillä kahden pitkähkön lainauksen lisäksi sisältöä kuvataan ainoastaan sen käsittelemien teemojen kautta kirjaa arvioivaksi osioksi tulkitsemassani yhden virkkeen mittaisessa tiivistyksessä (esimerkki 107).

- (107) Rakkaudenhirviö on rohkea ja runollinen esikoisromaani pakenemisesta, oman paikan epätoivoisesta etsinnästä ja sivullisuudesta, joka seuraa maapallon toiselle puolelle saakka.
(Turunen 2015)

Myös muiden osioiden suhteen oma aineistoni näyttää olevan melko hyvin linjassa Öhmanin havaintojen kanssa. Joitakin erojakin on, mutta pääosin nämä erot selittyvät aineistojen erilaisuudesta: Öhman käytti omassa tutkielmassaan sekä kovakantisia että pokkariversioita myyntimenestyksistä, kun taas oma aineistoni koostuu esikoisromaanien ensimmäisistä painoksista. Nämä erot ovat kirjaa arvioivissa jaksoissa sekä kirjailijan esittelyssä. Aineistoni teksteissä esiintyy lähes ainoastaan kustantajan arvioita teoksista. Myyntiin ja palkkioihin viittaavia ilmauksia ei ole lainkaan, koska takakansitekstiä kirjoitettaessa kirja ei ole vielä ilmestynyt, eikä näin ollen näitä seikkoja pystytä kuvaamaan. Nähdäkseni samasta syystä myös sitaatteja kirja-arvioista on vain muutama.

Toinen osio, jossa eroja omien havaintojeni ja Öhmanin tulosten välillä oli kirjailijaa esittelevissä jaksoissa: aiempien teosten luettelon sijaan lähes jokaisessa teoksessa mainittiin sen olevan kirjoittajansa ensimmäinen. Tämä maininta toteutui joko kuvaamalla kirjailijaa esikoiskirjailijaksi, teosta esimerkiksi esikoisromaaniksi tai esikoisteokseksi tai käyttämällä kirjaan viitattaessa ilmausta kirjailijan ensimmäinen. Aineistoni perusteella esikoisteosten markkinoinnissa juuri esikoisen statuksella on suuri rooli, sillä sen lisäksi, että melkein jokaisessa teoksessa asia mainitaan, saatetaan se mainita saman kirjan takakansitekstissä useamman kerran.

Luvussa 5.1.6 kuvasin, kuinka takakansitekstien erilaiset, omia funktioitaan toteuttavat osiot muodostavat eheän kokonaisuuden. Tyypillisin tapa on tietynlainen rakenne, jossa aloitetaan kiinnostuksen herättävällä osiolla, jota seuraa pidempi sisältöä kuvaileva jakso, mahdollisesti sitaatti kirjasta. Tämän jälkeen on kirjaa arvioiva osuus, jonka jälkeen saatetaan vielä esitellä kirjailijaa. Tämä rakenne ei ole takakansitekstin genreä määrittävä, vaan tekstit voivat rakentua hyvin monilla eri tavoilla, mutta tyypillinen tapa näyttäisi olevan tämänkaltainen rakenne, jossa aloitetaan herättämällä kiinnostus, jatketaan esittelemällä sisältöä, houkutellessa

tekemään ostopäätös kirjaa arvioivalla osiolla ja taustoitetaan kirjailijan esittelyllä sekä esittelään tyyliä suoralla lainauksella.

Toinen havaitsemani tapa eheän kokonaisuuden rakentamiseen on semantiikaltaan samankaltaisen sanaston toistuminen osiosta toiseen. Kaikkein selkeimmin tämä ilmiö näkyy analyysissäni esimerkiksi nostamassani Ojalan teoksessa, jossa eksymiseen ja seikkailuun viittaavaa sanastoa toistuu kaikissa takakansitekstin osioissa, jopa kirjailijan esittelyssä.

Aineistoni kielellisiä piirteitä tarkastellessani huomasin, että lukijan kiinnostus pyritään herättämään useaa kautta: juonen esittelyllä esitellään tarina, jonka takakansitekstin lukija haluaa lukea kokonaan, tyylin ja teemojen kuvailulla pyritään vakuuttamaan juuri oikea kohderyhmä, henkilöitä esittelemällä pyritään luomaan lukijan ja kirjan henkilöiden välille jo suhde ja tunneside ja kirjailijan esittelyllä luodaan kuvaa esikoiskirjailijasta, joka on jo oikea kirjailija.

Kirjan tyyliä kuvataan paitsi kirjasta poimituin näytein, myös kirjaan viittaavien nimitysten kautta. Lukijalle muodostuva mielikuva kirjasta on hyvin erilainen riippuen siitä, nimitetäänkö kirjaa viihderomaaniksi, teknotrilleriksi vai aikuisten saduksi. Kirjan tyylin ja genren kuvaamiseen käytetään sekä adjektiiveja että substantiiveja: toisaalta kirja voidaan nimetä esimerkiksi rikostarinaksi, mutta toisaalta tyylistä ja genrestä voi päätellä melko paljon myös sen perusteella, onko teosta kuvailtu hyytäväksi, kepeäksi tai hauskaksi.

Mielenkiintoinen havainto aineistostani on myös se, ettei yleensä kirjailija ole teksteissä se, joka aktiivisesti kertoo tai rakentaa tarinaa. Sen sijaan teksteissä toistuu teoksen itsensä rooli näennäisen aktiivisena tarinan kuljettajana. Aineistossani ei myöskään mainita kirjan kertovan tarinaa, sen sijaan kirjat mm. *piirtävät kuvan, kutovat verkon, pohtivat ja antavat äänen*.

Takakansitekstit pyrkivät houkuttelemaan lukijaansa myös sillä, että ne esittelevät kirjan päähenkilöitä siten, että lukijalle voisi syntyä jo pelkän lyhyen takakansitekstin perusteella tunneside kirjan henkilöihin. Tällöin lukija kenties todennäköisemmin lukee koko kirjan tustuakseen henkilöihin paremmin ja selvittääkseen, mitä heille tarinan edetessä tapahtuu. Myös kirjan tapahtumista kerrotaan usein sen kautta, miltä ne henkilöistä tuntuvat tai vaikuttavat. Takakansitekstiä lukiessa pystyy useimmiten tekemään oletuksia siitä, ketkä mainituista henkilöistä ovat tarinan päähenkilöitä: todennäköisesti päähenkilöihin viitataan erisnimellä, kun taas esimerkiksi ammattiin viittaavalla yleisnimellä mainitut henkilöt tuskin ovat tarinan kannalta kovin keskeisiä.

Kirjailijan esittelyssä useimmiten kuvaillaan, kuka tai millainen kirjailija on, eikä juuriakaan käytetä kuvailevampia verbejä, jotka kertoisivat enemmän tietoa kirjailijan tekemisistä.

Tyypillisesti kirjailijasta kerrotaan ammatillista taustaa, erityisesti mainitaan kirjoittamiseen liittyvät ansiot. Myös muusta kuin kirjoittamiseen liittyvästä taustasta kerrotaan usein: useimmista kirjailijoista kerrotaan, mitä (ja missä) he ovat opiskelleet, minkä parissa työskentelevät ja mistä heidät kenties tunnetaan jo ennestään. Lisäksi usein mainitaan joitakin asioita, joita kirjailija harrastaa tai mitkä asiat hänelle ovat tärkeitä.

6 POHDINTA

Lopuksi pohdin tutkimukseni onnistumista validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Tutkimuksen validiteetista puhuttaessa tarkastellaan tehtyä tutkimusta sen kannalta, onko tutkimuksessa todella tutkittu sitä asiaa mitä oli tarkoitus ja onko asetettuihin tutkimuskysymyksiin vastattu. Reliabiliteettia eli luotettavuutta arvioitaessa keskitytään siihen, ovatko saadut tulokset luotettavia. Alaluvussa 6.1 tarkastelen omaa tutkimustani kriittisesti ja erittelen sen vahvuuksia ja heikkouksia. Alaluvussa 6.2 esitän joitakin mahdollisia jatkotutkimusaiheita oman tutkimukseni teemoihin liittyen.

6.1 Tutkimuksen onnistumisesta

Tässä maisterintutkielmassani tavoitteenani oli tarkastella kaunokirjallisten esikoisteosten takakansitekstien kielellisiä piirteitä ja sitä, kuinka takakansitekstien kielessä ilmenee niiden markkinoiva funktio. Tutkimushypoteesini oli, että esikoisteosten takakansitekstit eroavat aiempien tutkimusten antamista tuloksista esimerkiksi siten, että niissä kirjailijabrändin merkitys on vähäisempi ja promotionaalisuus ilmenee kirjan sisällön kuvailun ja arvioinnin kautta.

Tutkimukseni on laadullista tutkimusta, jolle on tyypillistä, että aineistosta tehdyt tulokset ovat selvästi tutkijan tekemiä eivätkä eri metodein kerättyjä yksiselitteisiä faktoja (Kiviniemi 2010: 83). Tämän takia olen pyrkinyt tekemään analyysistäni läpinäkyvää nojautumalla tulkinnoissani ulkopuolisiin lähteisiin ja viittaamaan näihin käyttämiini lähteisiin. Tästä huolimatta on mahdollista, että toinen tutkija tekisi samasta aineistosta jossain määrin erilaisia tulkintoja kuin itse tein.

Rajasin tutkimukseni näkökulman siten, että tarkastelin suhteellisen laajasti erilaisia kielellisiä piirteitä aineistossani. Tästä johtuen en tämän tutkielman puitteissa pystynyt syvästi pureutumaan löytämiini kielellisiin piirteisiin ja linkittämään niitä perusteellisesti markkinoivan diskurssin piirteisiin. Tästä tarkasteltavien piirteiden laajuudesta johtuen analyysi jäi paikoin hieman pintapuoliseksi, koska maisterintutkielman puitteissa jokaiseen aineiston piirteeseen en kyennyt paneutumaan syvästi.

Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan myös omassa tutkimuksessani tarkastelunäkökulmat ja tutkimuskysymykset ovat eläneet ja tarkentuneet työn edetessä. Koen kuitenkin, että valitsemani tutkimuskysymykset olivat sopivat tutkimukseni aiheeseen nähden.

Aineistoni käsitti vuonna 2015 ilmestyneiden esikoisteosten takakansi- ja lievetekstit, joista kertyi tekstitiedostoon koottuna yhteensä kymmenen sivun mittainen tekstimassa. Koen, että aineistoni oli sopiva siinä mielessä, että sen avulla oli mahdollista tehdä yleisluontoinen katsaus esikoisteosten takakansitekstien tyypillisimpiin piirteisiin. Tätä tutkielmaa syvällisempää lingvististä analyysia voisi tehdä rajaamalla tarkasteluun jopa hieman pienemmän aineiston, ja tuottamalla siitä tapaustutkimuksen menetelmillä kattavan ja syvällisen katsauksen. Toisaalta laajempaa aineistoa tarkastelemalla olisi voinut saada aikaan yleistettävämpää tietoa tutkimuskohteesta. Esimerkiksi useammalle vuodelle jakautuva aineisto olisi pienentänyt mahdollisuutta, että analyysissa nousee toistuvina piirteinä esille lyhytaikaisia trendejä.

6.2 Jatkotutkimusaiheita

Koska lingvististä tutkimusta takakansiteksteistä on tehty Suomessa melko vähän, on mahdollisia jatkotutkimusaiheita runsaasti. Toisaalta myös monitieteinen lähestymistapa aiheeseen ja esimerkiksi kirjallisuus- tai kauppatieteiden teorioiden voimakkaampi hyödyntäminen lingvistisen analyysin rinnalla tuottaisi mielenkiintoisia havaintoja takakansiteksteistä.

Koska omassa työssäni loin melko yleisen katsauksen laajasti erilaisiin kielellisiin piirteisiin aineistossani, on tutkimuskentällä tilaa esimerkiksi tutkimukselle, jossa tarkastellaan syvällisesti takakansitekstejä yhden kielenpiirteen suhteen. Tarkasti rajattu näkökulma mahdollistaisi perusteellisen analyysin käsiteltäväksi valitusta aiheesta ja antaisi lisää tietoa siitä, millainen funktio kyseisellä piirteellä takakansitekstissä on ja miten sitä käytetään tuon tehtävän toteuttamiseksi.

Oman tutkimukseni teemojen tarkastelua voisi jatkaa ja laajentaa myös valitsemalla käytetyksi aineistoksi toisenlaisia tekstejä: esimerkiksi kirjojen esittelytekstit verkkokaupoissa tai tietyn tyyllilajin kirjojen tekstit. Myös hyvin rajattuja aineistoja käyttäen tehty vertaileva tutkimus antaisi mielenkiintoista tietoa. Vertailevassa tutkimuksessa aineistona voisi olla esimerkiksi eri kustantamoiden teoksia, eri kulttuureista käännettyjä teoksia tai eri aikakausina ilmestyneitä teoksia.

Tapaustutkimuksena voisi saada runsaasti hyödyllistä tietoa tarkastelemalla takakansitekstin koko elinkaarta: kuinka kirjan tarina tiivistetään takakansitekstiksi ja edelleen miten lukijat tulkitsevat lukemansa takakansitekstin ja millaisia odotuksia se heille todellisuudessa luo ja millainen on näiden odotusten ja tulkintojen suhde kirjaan ja takakansitekstin tavoitteisiin.

Lisäksi oman tutkimukseni kaltaisen tutkimuksen voisi tehdä tarkastelemalla melkein mitä tahansa tekstiä, jonka yhtenä funktiona on markkinoida jotakin. Tutkimuksen aineistona voisi olla esimerkiksi työhakemukset tai yritysten verkkosivut. Koska nykyisin markkinoinnin rooli on merkittävä ja yhä useammassa genreissä ja konteksteissa on nähtävissä myös markkinoinnin piirteitä, tämänkaltaisen markkinoivan diskurssin ilmenemistä tarkasteleva tutkimus tarjoaisi arvokasta tietoa, jota voisi hyödyntää esimerkiksi mediakasvatuksessa.

LÄHTEET

- Bergström, Seija & Leppänen, Arja 2007: *Markkinoinnin maailma*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Bhatia, Vijay K. 1993: *Analysing genre: Language use in professional settings*. London: Longman.
- 2004: *Worlds of Written Discourse*. London: Continuum.
- Eggs, Suzanne 2004: *An introduction to systemic functional linguistics*. London: Continuum.
- Fairclough, Norman 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- 1997: *Miten media puhuu*. Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- 2010: *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London: Routledge.
- Firth, J. R. 1968: *Selected papers of J.R. Firth: 1952–59*. London: Longmans, Green and Co. Ltd.
- Halliday, M. A. K. 1973: *Explorations in the functions of language*. London: Edward Arnold Ltd.
- 2003: *On language and linguistics*. London: Continuum.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, Ruqaiya 1985: *Language, context, and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Victoria: Deakin University Press.
- Halme, Tarmo 2003: *Esikoiskirjailijan kirjailijakuva*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden laitos.
- Heinänen, Miia 2014: *Kirjailijabrändi kustannusalan ilmiönä ja Riikka Pulkkinen kirjailijabrändin rakentuminen kirjankansissa*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Hill, Brian E. & Power, Dee 2005: *The making of a bestseller: Success stories from authors and the editors, agents, and booksellers behind them*. Chicago: Dearborn Trade Pub.
- Honkanen, Suvi & Tiililä, Ulla 2012: Jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 208–227. Helsinki: Gaudeamus.
- Hämäläinen, Marjo 2016: *Markkinoiva tiedote: yritys- ja tuotekuvan rakentuminen Nokia Oyj:n tiedotteissa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Ilmonen, Kari 2010: Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* s. 127–142. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kalaja, Paula, Alanen, Riikka & Dufva, Hannele 2011: Minustako tutkija? Johdattelua tutkimuksen tekoon. – *Kieltä tutkimassa: Tutkielman laatijan opas* s. 8–21. Helsinki: Finn Lectura.
- Karvonen, Pirjo 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 632. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kiviniemi, Kari 2010: Laadullinen tutkimus prosessina. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* s. 70–85. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koistinen, Jaana 2007: Kotimaisen kaunokirjallisuuden juhluvuodet. – Tarja-Liisa Hypén (toim.), *Kirjan matka tekijöiltä lukijoille: Puheenvuoroja kotimaisen kaunokirjallisuuden luomisen ja lukemisen ehdoista 2000-luvulla* s. 45–64. Tampere: Tampere University Press.
- Komppa, Johanna 2006: Tiedotteen rakenteen potentiaalit. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 303–326. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kotler, Philip 1999: *Kotler on marketing. How to create, win and dominate markets*. New York: The Free Press.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. – <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi>.
- Luukka, Minna-Riitta 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssitutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 133–160. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- 2002: M. A. K. Halliday ja systeemifunktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Majander, Antti 2015: HS esittää kolme kysymystä esikoiskirjailijoille. – Helsingin Sanomat 24.10.2015. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002861955.html>.
- Mäntylä, Katja, Toomar, Jaana & Reukauf, Marianne 2013: *Graka kaulassa: Gradun ja kandin tekijän selviytymisopas*. Helsinki: Finn Lectura.
- Mäntynen, Anne 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 42–71. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Niemi, Juhani 2007: Tekijät ja lukijat muuttuvilla markkinoilla. – Tarja-Liisa Hypén (toim.), *Kirjan matka tekijöiltä lukijoille: Puheenvuoroja kotimaisen kaunokirjallisuuden luomisen ja lukemisen ehdoista 2000-luvulla* s. 13–24. Tampere: Tampere University Press.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Savon Sanomat 2015a: Kevään 2015 uudet kaunokirjat. – Savon Sanomat 7.1.2015. <http://www.savonsanomat.fi/kulttuuri/kirjat/Kev%C3%A4n-2015-uudet-kaunokirjat/524518>.
- Savon Sanomat 2015b: Syksyn 2015 uudet kaunokirjat. – Savon Sanomat 28.7.2015. <http://www.savonsanomat.fi/kulttuuri/kirjat/Syksyn-2015-uudet-kaunokirjat/538837>.
- Swales, John M. 1990: *Genre analysis: English in academic and research settings*. The Cambridge applied linguistics series. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

- Tuominen, Taija 1998: *"Heillähän on jo kasvotkin"*: *Esikoiskirjailijatutkimus*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 21. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Ventola, Eija 2006: Genre systeemis-funktionaalisessa kielitieteessä. Esimerkkinä asiointitilanteet. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 96–121. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Virkkula, Simopekka 2017: Näillä keinoilla kirjan takakansi viettelee sinut ostajaksi – Samoja keinoja käytetään kirjasta toiseen. – Aamulehti 25.5.2017.
<https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/nailla-keinoilla-kirjan-takakansi-viettelee-sinut-ostajaksi-samoja-keinoja-kaytetaan-kirjasta-toiseen-200154493/>.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.
- Öhman, Pipsa 2011: *Takakansitekstit kirjaa kauppaamassa. Tarkastelun kohteena genren rakenne ja promotionaalisuus*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopiston filosofinen tiedekunta.

AINEISTOLÄHTEET

- Bruun, Kristiina 2015: *Kaikki mikä on sinun*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Dannebey, Annmari 2015: *Kun kuulet laulun varjojen*. Espoo: Myllylahti.
- Eirola, Lauri 2015: *Assurin kehrä*. Helsinki: Like.
- Haatanen, Kaisa 2015: *Meikkipussin pohjalta*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Hiltunen, Simo 2015: *Lampaan vaatteissa*. Helsinki: WSOY.
- Inovaara, Juha 2015: *Männyn takaa*. Espoo: Myllylahti.
- Jäntti, Tuomo 2015: *Talven hallava hevonen*. Helsinki: Gummerus.
- Kaaja, Anu 2015: *Muodonmuuttoilmoitus*. Helsinki: Teos.
- Koskiniemi, Sisko 2015: *Kääntöpuolella lapsuus*. Espoo: Myllylahti.
- Karna, Mirja 2015: *Neljä valkoista koiraa Santiagon tiellä*. Helsinki: Basam Books.
- Lahtinen, Risto 2015: *Dies Irae – Vihan päivä*. Espoo: Myllylahti.
- Lehtola, Laura 2015: *Pelkääjän paikalla*. Helsinki: Otava.
- Mikkonen, Minna 2015: *Kivenkerääjät*. Helsinki: Minerva.
- Mononen, Jonna 2015: *Hiljaa pimeässä*. Kemi: Nordbooks.
- Mäkinen, Esa 2015: *Totuuskuutio*. Helsinki: Otava.
- Mäkinen, Lauri 2015: *Älykkäät kuin käärmeet, viattomat kuin kyyhkyset*. Helsinki: Siltala.
- Mykkänen, Erkkä 2015: *Kolme maailmanloppua*. Helsinki: WSOY.
- Neva, Malva 2015: *Valheiden pastoraali*. Espoo: Myllylahti.
- Nissinen, Jari 2015: *Paha mieli*. Helsinki: Like.
- Ojala, Aku 2015: *Antelias kaupunki*. Helsinki: Gummerus.
- Piispa-Hakala, Satu 2015: *Pieniä sankaritekoja*. Jyväskylä: Aarni.
- Pulli, Elina 2015: *Tukkasurma*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Puustinen, Raimo 2015: *Arabia*. Tampere: Sanasato.
- Raunio, Katja 2015: *Käy kaikki toteen*. Helsinki: Teos.
- Repo, Eero 2015: *Trombi*. Lahti: Marketiimi.
- Rinne, Liisa 2015: *Odotus*. Jyväskylä: Atena.

- Sajaniemi, Vuokko 2015: *Pedot*. Helsinki: Tammi.
- Salonen, Timo 2015: *Noppo Blues*. Hämeenlinna: Karisto.
- Sammalisto, Iida 2015: *Tähtimosaiikki*. Helsinki: Otava.
- Sarvilinna, Roope 2015: *Kateissa*. Helsinki: Tammi.
- Seppälä, Jaakko Markus 2015: *Lemen* Helsinki: Like.
- Seppänen, Jussi 2015: *Kymmenottelu*. Helsinki: WSOY.
- Talvio, Hannu 2015: *Kolme sadonkorjaajaa*. Espoo: Myllylahti.
- Talvitie, Dare 2015: *Epäsöinnun periaatteet*. Espoo: Myllylahti.
- Tuominen, Arttu 2015: *Muistilabyrintti*. Espoo: Myllylahti.
- Turunen, Saara 2015: *Rakkaudenhirviö*. Helsinki: Tammi.